

Jaarverslag Haags Historisch Museum

2017

Inhoudsopgave

1. *Het jaar in vogelvlucht*
2. *Stad van zand en veen*
3. *Afrikaanse bedienden
aan het Haagse hof*
4. *Educatie*
5. *Diversiteit*
6. *Nieuwe aanwinsten*
7. *Het jaar in cijfers*

Jaarverslag Haags Historisch Museum 2017

**Haags Historisch Museum
(Stichting Haags Historisch Museum)
Korte Vijverberg 7
2513 AB Den Haag
Tel. 070-3646940
info@haagshistorischmuseum.nl
www.haagshistorischmuseum.nl**

KvK-nr. 41160091

**Het jaarverslag van het Haags
Historisch Museum wordt jaarlijks
vormgegeven door studenten van de
Koninklijke Academie van Beeldende
Kunsten te Den Haag. Dit jaarverslag is
vormgegeven door Dana Doorenbos &
Sophia de Jong in het kader van het
vak Design Office**

1.

Het jaar in vogelvlucht

Het jaar in vogelvlucht

Het Haags Historisch Museum verrijkt, boeit en inspireert mensen met de geschiedenis en het erfgoed van Den Haag. Samen met de inwoners van de stad vertelt het museum de verhalen die van Den Haag zo'n unieke plek maken.
(Beleidsplan 2017-2020 Haags Historisch Museum)

Op zijn mooie plek aan de Hofvijver staat het Haags Historisch Museum letterlijk en figuurlijk midden in de stad. Met tentoonstellingen en activiteiten laat het museum zien waarom zoveel Hagenaars trots zijn op hun stad. En het museum gaat in op thema's die de mensen bezighouden; in 2017 bijvoorbeeld met onderwerpen als inkomensverschillen, diversiteit en wit privilege.

In 2017 organiseerde het Haags Historisch Museum drie grote, tijdelijke tentoonstellingen:

- * *Gezichten van de Gouden Eeuw* over het leven en werk van schilder Jan van Ravesteyn
- * *Arm en Rijk/Rijk en Arm* over Den Haag als 'stad van zand en veen'
- * *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* over Cupido en Sideron die als slaafgemaakte kinderen terechtkwamen in de hofhouding van stadhouder Willem V en daar carrière maakten.

Veel stadsbewoners, toeristen en dagjesmensen wisten de weg naar het museum te vinden. Het bezoekcijfer ging ten opzichte van 2016 met bijna 11% omhoog naar 47.307. Het aantal bezoekende leerlingen uit PO en VO steeg met bijna 10% naar 6.283, dit mede dankzij een goede samenwerking van het museum met het Cultuurmenu

en met Cultuurschakel. Het educatief aanbod is verder versterkt met de nieuwe museumles Raad en Daad, over lokale democratie en hoe je een bijdrage kunt leveren aan je leefomgeving.

Meedoen is belangrijk: mensen willen met hun verhaal deel uitmaken van de geschiedenis van de stad. Het Haags Historisch Museum biedt daarom volop kansen om te participeren. Met activiteiten zoals MijnDenHaag* en de Riboet vertelkast en met de Museumraad voor jongeren. Resultaten daarvan waren in 2017 bijvoorbeeld te zien bij de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. In Café MijnDenHaag* werden verhalen van Hagenaars in een theatrale vorm gepresenteerd.

Diversiteit is één van de kernwaarden van het museum. Dit kwam in 2017 tot uiting in de vele activiteiten bij *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*, zoals talks met antropologe Gloria Wekker en kunstenaar Tirzo Martha.

Ondertussen stond de zorg voor de collectie niet stil. De ontsluiting via de website is in 2017 verder uitgebreid. Enkele schilderijen uit de collectie konden worden gerestaureerd en vervolgens getoond in één van de tijdelijke tentoonstellingen.

Dat het Haags Historisch Museum bovendien een sterk cultureel ondernemer is bleek in 2017 uit succesvolle fonds- en sponsorwerving en een positief exploitatieresultaat.

"Het Haags Historisch Museum verrast zijn bezoekers met veelzijdige activiteiten, binnen het museum en elders in de stad. Het zet de schijnwerpers op onbelichte personen uit het verleden. Denk aan de ooit gevierde portrettschilder Van Ravesteyn. En, wie kende Cupido en Sideron, Afrikaanse bedienden aan het stadhoudelijk hof in Den Haag? Dankzij de actieve betrokkenheid van diverse migrantennetwerken biedt het museum een andere kijk op de stad en het verleden. Ook presenteert het nieuwe inzichten in de geschiedenis door resultaten te gebruiken van wetenschappelijk onderzoek, waarvoor we zelf geen menskracht hebben maar dat buiten het museum volop wordt verricht. Zo verdiept het Haags Historisch Museum kalm en weloverwogen het debat over actuele thema's als racisme, identiteit en slavernij. Het museum staat midden in de samenleving. Om die sterke positie te behouden is het belangrijk ons te bezinnen op welke manier het Haags Historisch Museum in 2025 bezoekers kan verrassen en verrijken."

**Els Jacobs
voorzitter Raad van Toezicht (per 1-9-17)**

"In 2017 bezochten ruim 47.000 bezoekers ons museum, het Stadsmuseum van Den Haag. Den Haag is een bijzondere stad met een rijke geschiedenis met vele verhalen en een hedendaagse bevolking van een zeer diverse samenstelling. Het is een stad waar gewoond wordt, net als in iedere andere stad. Maar ook een stad van waaruit Nederland wordt bestuurd en dat al sinds vele eeuwen. In 2017 heeft het museum ter voorbereiding op de tentoonstellingen *Arm en Rijk/Rijk en Arm* en *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*, maar ook tijdens die tentoonstellingen, weer meer activiteiten georganiseerd dan in 2016. Als modern stadsmuseum willen wij zoveel mogelijk in gesprek zijn met Den Haag en zijn bewoners. Naar onze stellige overtuiging kan een stadsmuseum alleen dan relevant, en dus succesvol, zijn als het zijn bezoekers laat participeren in het schrijven van de stadsgeschiedenis. Hier zullen we dus ook zeker mee doorgaan in de toekomst."

Marco van Baalen
directeur-bestuurder

2. Stad van zand en veen

Stad van zand en veen

De afgelopen jaren is er in Nederland een levendige discussie ontstaan over groeiende inkomensverschillen en over de kloof tussen arm en rijk. In de grote steden is deze kloof nog breder dan elders: hier wonen veel mensen die economisch succesvol zijn maar ook een groot aantal huishoudens onder de armoedegrens. Zo staat Den Haag bekend als ‘de stad van zand en veen’, een stad waar historisch gezien grote verschillen zijn tussen arm en rijk. Van 29 april t/m 3 september 2017 organiseerde het Haags Historisch Museum over dit onderwerp de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. Bij de tentoonstelling bood het museum een afwisselend programma met publieksactiviteiten zoals lezingen en stadswandelingen, met educatief aanbod en met mogelijkheden voor het publiek om actief te participeren.

De 19e en de 21e eeuw stonden centraal. De 19e eeuw is interessant omdat in deze periode het denken over arm en rijk verandert. Traditionele armenzorg gaat geleidelijk aan over in structurele armoedebestrijding. Maar tegelijkertijd wordt de afstand tussen verschillende sociale klassen juist groter. In Den Haag is het de periode waarin de scheiding tussen zand en veen sterk groeit. De keuze om daarnaast de aandacht te richten op de 21ste eeuw was logisch omdat het museum wilde aansluiten bij hedendaagse debatten over inkomensongelijkheid.

Bezoekers

Onder de bezoekers aan *Arm en Rijk/Rijk en Arm* waren een aantal bijzondere en uiteenlopende groepen, zoals:

- * een groep statushouders, via Vluchtingenwerk Den Haag
- * stichting Kompassie, voor mensen die psychisch kwetsbaar zijn
- * bezoekers van de Historische Informatie Punten in de wijkbibliotheek
- * het Buddy Netwerk
- * taalvrijwilligers van het Taalhuis
- * afdeling Ooievaarspas van de Dienst Sociale Zaken van de gemeente Den Haag
- * mensen die gebruik maakten van een arrangement van Omroep MAX en vakantie- en attractiepark Duinrell
- * stichting Vier het leven, voor eenzame ouderen
- * leden Rotary
- * een delegatie van de ‘Quiet Community’.

Samenwerking

Door samen te werken met het Haags Gemeentearchief en de Gemeente Den Haag bereikte het museum dat het thema arm en rijk in de stad ging leven. Het Gemeentearchief verzorgde, samen met 7 Haagse organisaties op het gebied van armoedebeleid, de tentoonstelling *Hedendaagse Haagse Armoedebeleid*. Deze was van 29 april t/m 19 juni te zien in het Atrium van het stadhuis. Ook werkte het museum mee aan de totstandkoming en presentatie van het boek *Diaconie, vijf eeuwen armenzorg in Den Haag* van de historicus Jurjen Vis. Een museale presentatie op basis van het boek was te zien in het museum.

*Medewerkers van Haagse instellingen voor armoedebestrijding aan het woord.
Video gemaakt door Wember.*

Arm en Rijk/Rijk en Arm. Foto's Romy Meijer

Arm en Rijk/Rijk en Arm. Foto's Romy Meijer

Diaconie banieren. Foto Romy Meijer

Overhandiging eerste exemplaar Vijf eeuwen diaconie aan burgemeester Pauline Krikke. Foto Romy Meijer

3.

Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof

Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof

Het Nederlandse slavernijverleden staat al enkele jaren volop in de belangstelling. Hoewel er veel onderzoek gedaan is naar slavernij en slavenhandel in de Nederlandse koloniën is er nog maar weinig bekend over de levens van zwarte mensen in Nederland in de zeventiende en achttiende eeuw. Gastconservator Esther Schreuder deed onderzoek naar twee van oorsprong Afrikaanse jongens die in de tweede helft van de achttiende eeuw in slavernij aan stadhouder Willem V werden geschenken: Willem Frederik Cupido en Guan Antony Sideron. Dit onderzoek resulteerde in het boek *Cupido en Sideron. Twee Moren aan het hof van Oranje* (Uitgeverij Balans, 2017) en vormde de ‘onderlegger’ van de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* (21 september 2017 t/m 28 januari 2018).

Cupido en Sideron werden rond hun zevende levensjaar als ‘cadeautjes’ geschenken aan de latere stadhouder Willem V, vermoedelijk door de West Indische Compagnie. Cupido kwam van de kust van West-Afrika, Sideron werd geboren op Curaçao. Ze zouden veertig jaar als bedienden aan het hof van stadhouder Willem V werken. In de tentoonstelling werd -aan de hand van schilderijen, prenten, tekeningen en vele archiefstukken uit het Koninklijk Huisarchief- hun bijzondere levensverhaal in beeld gebracht. Ze kregen aan het Haagse hof een opleiding (lezen en schrijven, dans, jagen), ontvingen een salaris en wisten op te klimmen tot de positie van kamerdienaar, de hoogste functie binnen de hofhouding voor niet-adellijke mensen. Officieel waren Cupido en Sideron vrij, maar hoe vrij waren ze werkelijk om hun eigen keuzes te maken?

Over deze en andere vragen werd hevig gediscussieerd door bezoekers van de tentoonstelling en op de Facebook-pagina van het museum.

De nazaten van Cupido

Cupido trouwde in 1802 met de Duitse Catharina Löwe en stichtte een gezin. Hun dochter Wilhelmina trouwde met een Duitse militair in Nederlandse dienst en kreeg op haar beurt vijf kinderen. Waarschijnlijk zijn er vandaag de dag honderden Nederlanders die, zonder het zelf te weten, afstammen van Cupido. Voor de tentoonstelling zocht het museum contact met twee verre Haagse nazaten.

Hun portretten en hun reacties werden getoond in combinatie met een stamboom.

Kunstenaar Tirzo Martha tijdens opening Afrikaanse bedienden aan het Haagse Hof. Foto Eveline van Egdom

Tronie van Sideron

Speciaal voor deze tentoonstelling maakte de Curaçaose kunstenaar Tirzo Martha het werk Tronie van Sideron, een persoonlijke en artistieke interpretatie van het leven van Guan Anthony Sideron. Het werk is een driedimensionaal stilleven. Het is een verzameling objecten waarmee Martha zijn visie op het leven en de ervaringen van Sideron uiteenzet. Heden en verleden, het Haagse hof en Curaçao, luxe en armoede; alles vloeit in dit werk in elkaar over.

Activiteiten

De tentoonstelling had een stevig activiteitenprogramma. Er waren verschillende lezingen (o.a. over de Surinaamse slavenregisters en de geschiedenis van Zwarte Piet), rondleidingen en een stadswandeling. Het museum bood ook een podium voor discussie. Dat gebeurde in de vorm van een drietal talks, waarbij onder andere Gloria Wekker, Tirzo Martha, Esther Schreuder en de Dutch Caribbean Book Club in debat gingen. Met deze talks werd een brug geslagen naar actuele discussies over het slavernijverleden en racisme. Bijzonder was ook het gratis toegankelijke event ‘Afrikaanse sporen in Den Haag’ met muziek, dans en spoken word optredens. Veel van deze activiteiten werden gefilmd en zijn op de website van het museum terug te kijken.

Social media

De tentoonstelling was op de Facebookpagina van het museum onderwerp van hevige discussies.

 Vind ik leuk ▾ Volgend ▾ Delen ...

Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Hanne Graat Moderne slavernij verdient ook een museum. Moskee? 1
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Sjef De Lang Had het geld beter ergens anders aan kunnen besteden 1
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

▲ 11 antwoorden verbergen

 Yvonne Smits Is best leuke tentoonstelling geworden hoor, waarin je ziet dat die twee helemaal niet slecht hadden aan het hof, integendeel. Een is er naderhand zelfs getrouwd met een adellijke dame en heeft daar kinderen mee gekregen.
 1
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Erik van Wijk Kregen een goede opleiding. Stegen in de hiërarchie. Konden trouwen en kinderen krijgen. Waren volgens die historica wel 'volkomen afhankelijk'. Maar waarvan dan?
Klinkt als dat deze 'slaven' het in ieder geval niet slechter hadden en waarschijnlijk zelfs zeer veel beter dan bijvoorbeeld een boeren knecht die dan zogenaamd een vrij mens was maar eigenlijk weinig tot geen mogelijkheden had om zich een wat makkelijker en comfortabeler leven te verwerven.
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Maya Wierenga Hoe goed ook je was in slavernij! een van de ergste mensenmisdaden ,die er gepleegd zijn,
 1
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Rosemarijn Dissen Kromme tenen! Vrijheid is toch het hoogste goed?
Leuk · Beantwoorden · Chatbericht · 12 w

 Abdelilah Belhaj Erik van Wijk ze zijn verkocht vogel in een gouden kooi ooit van gehoord

Kenny B bezoekt Afrikaanse bedienden aan het Haage Hof. Foto Romy Meijer

Muziekensemble Afrikaans-westerse muziek tijdens
Publieksdag Afrikaanse bedienden A.M. Minnaard Fotografie

Verhalenverteller Makheni en presentator Deborah Cameron.
A.M. Minnaard Fotografie

Publieksdag Afrikaanse bedienden. A.M. Minnaard Fotografie

Foto's in tentoonstelling. A.M. Minnaard Fotografie

4. Educatie

Educatie

Het Haags Historisch Museum heeft een veelzijdig aanbod voor alle niveaus van het Primair en Voortgezet Onderwijs. Dit aanbod wordt regelmatig geactualiseerd en uitgebreid. Zo was in 2017 de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm* een mooie gelegenheid om dit thema te versterken in twee museumlessen: *Op bezoek bij Betsie* en *Typisch Haags*. Hiertoe zijn de inrichting en de teksten van de poppenzolder in het museum aangepast. Er is ook hard gewerkt aan de totstandkoming van nieuw aanbod: het educatieve project *Raad en Daad* en speciaal educatiemateriaal bij de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*.

Raad en daad

Voor groep 7 en 8 van het PO biedt het museum in samenwerking met de Griffie van de Gemeente Den Haag, Prodemos en Centrum 16•22- het nieuwe onderwijsproject *Raad en Daad* aan. Dit project gaat over het besturen van de stad, toen en nu. De leerlingen krijgen op school les van een Haags raadslid, bezoeken de Raadzaal in het Stadhuis aan het Spui en duiken in het verleden. Tijdens een excursie naar het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt en het Haags Historisch Museum ontdekken de leerlingen welke problemen het stadsbestuur in de afgelopen eeuwen moest oplossen en hoe, en waarom dat zo gedaan is. De problemen van lang geleden lijken soms erg op die van nu.

Educatie bij Afrikaanse bedienden

In samenwerking met Maria Karg van Stichting Stil Verleden is gewerkt aan een kijkwijzer bij de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*. Doel was om het thema ‘Slavernij, toen en nu’ nader uit te diepen. De kijkwijzer werd bijvoorbeeld gebruikt tijdens een themadag op 1 november door 40 leerlingen van College de Brink uit Laren, van de richting Media, Vormgeving en Internet(MVI). Zij zijn aan de slag gegaan met het maken van persoonlijke vlogs. De opdracht was om hun reactie op het verhaal van Cupido en Sideron te presenteren en te filmen. Veel leerlingen gaven aan meer te willen weten over de tijd waarin Cupido en Sideron leefden en waarom slavernij toen kon en mocht bestaan.

Schilderworkshop, foto Romy Meijer

5.

Diversiteit

Diversiteit

Het Haags Historisch Museum voert sinds 2011 een actief diversiteitsbeleid. Diversiteit is speerpunt in het Beleidsplan 2017-2020 van het museum. Het museum is voortrekker van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten en heeft een Museumraad van jongeren.

Netwerk: onmisbaar bij ontwikkeling

Afrikaanse bedienden aan het haagse hof

De tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* kwam tot stand dankzij onderzoek van kunsthistorica Esther Schreuder, maar ook zeker dankzij intensieve samenwerking tussen enthousiaste en gelijkwaardige partners in het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten. Organisaties zoals Stichting SPLIKA (Antillen), de Dutch Caribbean Book Club (Curaçao), Stichting Sankofa (Suriname, Ghana en de Afrikaanse diaspora), Pasado Presente (Curaçao) en The Hague African Festival houden zich dagelijks bezig met de gevolgen van trans-Atlantische slavenhandel, de Afrikaanse diaspora en het erfgoed van stadsgenoten met Afrikaanse roots. Deze organisaties kwamen in 2017 zeker tweemaandelijks bijeen in een werkgroep om te onderzoeken hoe gezamenlijk het verhaal van Cupido en Sideron, de twee Afrikaanse jongens die in de achttiende eeuw aan het Haagse hof bedienden, respectvol verteld kon worden. Hoe waardevol deze samenwerking is geweest, was zichtbaar in de tentoonstelling: in de teksten, in de vormgeving en in het stevige publieksprogramma, dat druk bezocht werd door een divers en ook veelal nieuw publiek. Doordat netwerkpartners naar elkaar luisterden tijdens de sessies en van elkaar leerden, werd *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* een waldoordacht tentoonstellingsproject met begrip voor de geschiedenis van stadsgenoten met een Afrikaanse achtergrond.

**Op deze manier omgaan met contested history
omstreden geschiedenis zorgde er eveneens voor dat
netwerkpartners bij museummedewerkers de ogen
openden voor racisme, discriminatie en de pijn aanwezig
bij een groot deel van de stad over het koloniale verleden.**

Afrikaanse bedienden - Bust of an African man, John Nost II, ca. 1700.
Royal Collection Trust© Her Majesty Queen Elizabeth II 2017

Tirzo Martha, Tronie van Sideron. Foto Romy Meijer

Afrikaanse bedienden - Wethouder Rabin Baldewsingh met drie nazaten van Cupido tijdens de opening van de tentoonstelling. Foto Eveline van Egdom

Talk olv Deborah Cameron op locatie @Th De Vaillant december 2017

Museumraad

De Museumraad ontwikkelde vlogs voor de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. Waarom behoorde een bepaald object vroeger bij rijke mensen of waarom bij arme mensen, is daar een logische verklaring voor? Is er in 2017 nog steeds een groot verschil tussen arm en rijk? Haagse jongeren uit de Museumraad verrasten het museum regelmatig met hun vondsten en antwoorden. Deze waren terug te vinden op speciale tekstbordjes in de tentoonstelling. De dialoog met jongeren blijft nodig, wil het museum feeling houden met een groot deel van de stad.

Is Den Haag volgens jou een stad van zand en veen?

Janneke de Lange, 19:

“Ik ben in Den Haag opgegroeid en ik vind het te beperkend om Den Haag in zand en veen onder te delen en zou ook niet te veel nadruk op rijk en arm willen leggen.”

Milou Teepe, 17:

“Nu nog steeds staan de dure huizen op het zand.”

Ruben Stadman, 18:

“Ik heb wel het vermoeden dat deze verdeling steeds meer wordt doorbroken. Zo wordt er in de Schilderswijk nu nieuwbouw gebouwd en worden minder goed uitzienende gebouwen in armere wijken gerenoveerd om meer rijke mensen naar het veen te trekken.”

Maurits van der Veer, 17:

“Den Haag geen stad van zand en veen meer, maar eerder van beton en asfalt.”

6.

Nieuwe aanwinsten

Nieuwe aanwinsten

In 2017 wist het museum zijn collectie aan te vullen met 16 aankopen en 19 schenkingen, soms bestaande uit meerdere objecten.

Een bijzondere aanwinst vormen drie zogeheten AIDS Memorial Quiltblokken, die het museum geschenken kreeg van de Stichting Namenproject. De AIDS Memorial Quilt is ontstaan in 1987 in San Francisco en is een verzameling gedenkdoeken (naamvlaggen). Acht naamvlaggen worden zó aan elkaar genaaid dat vierkante quiltblokken ontstaan van 3.80 x 3.80 meter. Samen vormen deze blokken één grote lappendeken, oftewel dé Quilt. Het Amerikaanse initiatief wilde de omvang van de aids epidemie in de jaren '80 zichtbaar maken en bereikte ook Nederland. De Nederlandse Quilt omvat in totaal 30 blokken, waarvan er nu drie met een Haagse link (de blokken 17, 18 en 26) zijn opgenomen in de collectie van het museum. Dankzij deze schenking kan het museum het verhaal van de stad in al zijn diversiteit nog beter vertellen.

Aanwinsten - AIDS Memorial quiltblok (blok 26), gemaakt door naasten en vrijwilligers van het Buddy Netwerk Den Haag

Op een veiling wist het museum een laat achttiende-eeuwse zilveren tabaksdoos te verwerven. De tabaksdoos is het product van een bijzondere Haagse traditie: in de zeventiende en de achttiende eeuw plantte de Haagse schutterij tijdens de Meikermis zogeheten meibomen voor de huizen van aanzienlijke inwoners, onder wie de Oranje-stadhouder. De schutters die de eer te beurt viel om zo'n meiboom te mogen planten kregen als aandenken een gegraveerde, zilveren tabaksdoos. Deze ovale tabaksdoos werd vermoedelijk vervaardigd door de Haagse zilversmid Jacob Bouwmeester (1751-1814). De ontvanger was een rotgezel van het Oranje Blanje Bleu (Oranje Wit Blauw) Vaandel, dat onder leiding van luitenant Barend Fient in 1787 een meiboom plantte. Het museum was al in het bezit van twee van dit soort tabaksdozen, een uit 1768 en een uit 1789. Bijzonder aan dit exemplaar uit 1788 is de politieke boodschap van de inscriptie, die verwijst naar de strijd tussen orangisten en patriotten die in deze jaren woedde: *In 't WonderJaar, toen 't Snood geweld Door 's Hoogsten vrijmagt wierd geveld, Die Neerlands Vorst deed Zegepralen, 'k Mogt, in dat Jaar van Staats herstel, Dit puik geschenk, als Rothsgezel, Voor 't planten van de Mei, behaalen.*

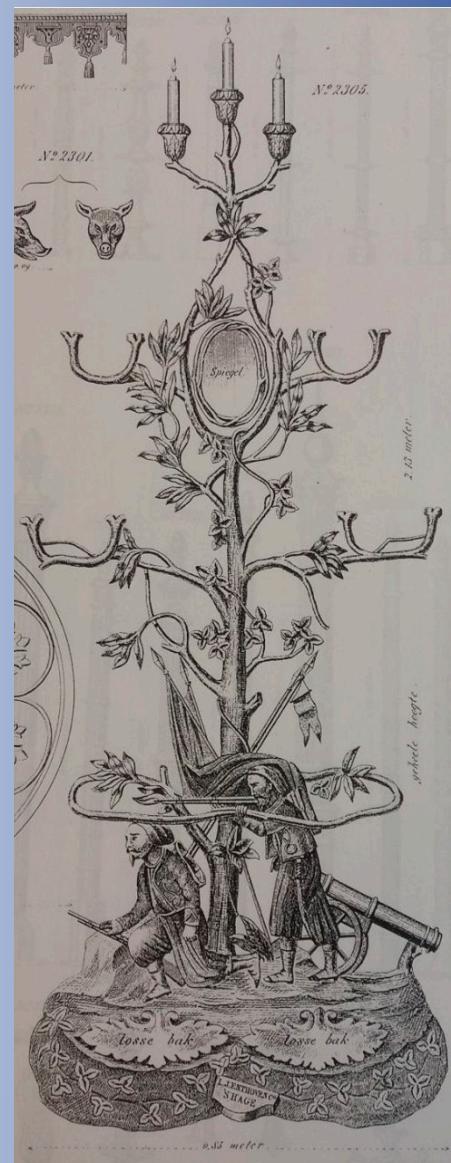
Aanwinsten - Zilveren tabaksdoos

Een groot tegeltableau (h 285 x b 200 cm, 234 tegels) van de bekende Haagse aardewerkfabriek Rozenburg is een bijzondere aanvulling op het thema Haagse bedrijvigheid. Dit tableau, geschilderd door Daniël Harkink (1862-1953), is niet alleen een product *van* Rozenburg, de aardewerkfabriek is tegelijkertijd het onderwerp. De voorstelling geeft namelijk een -enigszins gefantaseerd- inkijkje in de Rozenburg-fabriek, waarbij verschillende aspecten van het maakproces, zoals het persen van tegels en beschilderen van aardewerk, in beeld zijn gebracht. Het tegeltableau werd rond 1895 vervaardigd en hing oorspronkelijk ingemetseld in de ingang van de, in 1971 gesloopte, toonzaal van Rozenburg in de Parkstraat.

Aanwinsten - Rozenburg tegeltableau

Een ander voorbeeld van typisch Haagse bedrijvigheid is een negentiende-eeuwse gietijzeren kapstok met paraplustandaard, vervaardigd door de firma L.I. Enthoven en Co. Dit bedrijf was vooral bekend door het grotere werk: bruggen, vuurtorens en spoorwegmateriaal, waaronder perronoverkappingen. De kapstok is weelderig vormgegeven als een boom met zijaanknoping. Een opmerkelijk detail is de militaire scène aan de voet van de boom: twee zoeaven staan op de uitkijk met hun geweren, hun vaandels en een kanon. Zoeaven waren jonge, ongehuwde katholieke mannen -ook uit Nederland- die als vrijwilligers dienden in het leger van de paus om de pauselijke staat te beschermen tegen Garibaldi en zijn nationalisten. De kapstok, die men via een productcatalogus kon bestellen, was dus specifiek bedoeld voor katholieke klanten.

Aanwinsten - Enthoven kapstok
(afbeelding uit catalogus)

7.

Het jaar in cijfers

Het jaar in cijfers 2017

Collectie

Voorwerpen in beheer	7.573
Uitgaande bruiklenen (kortlopend)	7
Aankopen	16
Schenkingen	19

Tentoonstellingen

Aantal tentoonstellingen totaal (vast + tijdelijk)	11
Tijdelijke tentoonstellingen in huis	4
Tentoonstellingen op locatie	3

Bezoekers

Aantal bezoekers	47.307
------------------	---------------

Educatie

Aantal leerlingen Primair Onderwijs	4.160
Aantal leerlingen Voortgezet Onderwijs	2.123
Aantal deelnemers volwasseneducatie	2.249
Aantal verschillende activiteiten voor volwassenen	56

Website en digitale media

Unieke bezoeken website	124.647
Unieke bezoekers totaal (IP adres)	105.580
Ontvangers digitale nieuwsbrieven	1.745
Facebookvrienden	4.303
Volgers op Twitter	4.366
Instagram volgers	1.336

Personnel

Medewerkers in dienst (per 31-12-2017)	22
Aantal fte (geheel 2017)	13,8
Aantal vrijwilligers (per 31-12-2017)	10

BIJLAGE BIJ JAARVERSLAG

Haags Historisch
Museum
2017

Inhoudsopgave

1. *Positionering, activiteiten, cultuureducatie en participatie*
2. *Organisatie, bestuur, toezicht en governance*
3. *Diversiteit en Netwerk Erfgoed Haagse Migranten*
4. *Collectiebeheer, veiligheidszorg, museumgebouw en depot*
5. *Maatschappelijk draagvlak: publieksbeleid, samenwerking, vrienden en Sebastiaan Genootschap*
6. *Financiën en cultureel ondernemerschap*
7. *Prestatiecijfers*

1. Positionering, activiteiten, cultuureducatie en participatie

Positionering

Het Haags Historisch Museum verrijkt, boeit en inspireert mensen met de geschiedenis en het erfgoed van Den Haag. Samen met de inwoners van de stad vertelt het museum de verhalen die van Den Haag zo'n unieke plek maken.
(missie uit Beleidsplan 2017-2020 Haags Historisch Museum).

Het Haags Historisch Museum is hét stadsmuseum van Den Haag. Het museum geeft een zo breed mogelijk publiek inzicht in de lokale, nationale en internationale geschiedenis van de stad en toont kunst en objecten met een Haagse achtergrond. Populaire en herkenbare onderwerpen komen daarbij net zo goed aan bod als verdiepende thema's, 'high culture' en belangrijke historische gebeurtenissen. Het museum staat in voortdurend contact met het publiek en probeert zo optimaal mogelijk invulling te geven aan de wensen van verschillende publieksgroepen met tentoonstellingen, educatie, activiteiten en (online) informatie.

In de periode 2017-2020 wil het Haags Historisch Museum:

- Een groot en divers publiek bereiken.
- Kwaliteit bieden aan de bezoekers.
- De collectie optimaal ontsluiten en hoge kwaliteit realiseren in de zorg ervoor.
- Scholen en hun leerlingen inspireren met de verhalen over Den Haag.
- Alle Hagenaars uitdagen om actief betrokken te zijn bij de geschiedenis van hun stad.
- Een sterk cultureel ondernemer zijn.

Het Haags Historisch Museum kiest voor een duidelijke profiling met drie programmeringslijnen: *Den Haag vandaag en gisteren*, *Haagse Kunsten* en *Haags Verleden*.

Bezoekers

In 2017 verwelkomde het Haags Historisch Museum 47.307 bezoekers, een stijging van bijna 11% ten opzichte van 2016. Samen met Museum de Gevangenpoort werd een aantal van 110.771 bezoekers gehaald. Met diverse activiteiten op locatie in de stad hebben de beide musea bovendien nog ongeveer 94.000 mensen bereikt.

Internationale bezoekers

Het museum voorzag in 2017 bij alle tijdelijke tentoonstellingen en in de vaste opstellingen in zowel Nederlandse als Engelse teksten. Op de website is bezoekersinformatie en informatie over tijdelijke tentoonstellingen te vinden in het Engels. Rondleidingen in andere talen dan het Nederlands worden op aanvraag verzorgd.

Activiteiten

Tentoonstellingen

Het museum toonde in 2017 vier vaste tentoonstellingen: *Typisch Haags*, *Den Haag Vandaag*, *Poppenzolder* en de educatieve opstelling *de Salon/de Ontdekzolder*.

Vanaf 8 april werd *Typisch Haags* tijdelijk uitgebred met een groot stadsgezicht van Den Haag door Casper Faassen (Leidschendam, 1975). Faassen werkte bij het maken van dit stadsgezicht in het spoor van Jan van Goyen en zijn *Gezicht op Den Haag* werd gepresenteerd naast het bijna 6 meter brede stadsgezicht dat Van Goyen in 1650/1651 maakte en dat een van de topstukken van het museum is.

In 2017 waren drie tijdelijke tentoonstellingen te zien: *Gezichten van de Gouden Eeuw. Portretten van Jan van Rasteyn, Arm en Rijk/Rijk en Arm en Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof. Het verhaal van Cupido en Sideron*. Een overzicht van de activiteiten van het museum is te vinden in het hoofdstuk ‘Het jaar in vogelvlucht’ in het jaarverslag.

Het museum gaat de stad in

In samenwerking met andere partijen zet het Haags Historisch Museum zich in voor de ontsluiting van Haagse geschiedenis en erfgoed op locatie in de stad. In het souterrain onder de Ridderzaal is de Prinsjesdag Experience te zien, een permanente presentatie van het Haags Historisch Museum.

In het gebouw van de Raad van State bevindt zich een vitrine waarin het Haags Historisch Museum de afgelopen jaren wisselende presentaties heeft verzorgd. In 2017 is dit, wegens drukke werkzaamheden bij de afdeling Collecties, niet gebeurd maar het museum wil dit in 2018 opnieuw op gaan pakken.

Cultuureducatie en participatie

Cultuureducatie voor scholen

Aan 6.283 leerlingen uit het Primair- en Voortgezet Onderwijs werden in 2017 educatieve activiteiten aangeboden, dit waren 189 groepen uit het Primair Onderwijs en 110 groepen uit het Voortgezet Onderwijs.

Het museum biedt het onderwijs naast museumlessen in het museum ook verschillende websites die docenten kunnen gebruiken als voorbereiding op lessen en als

lesmateriaal voor leerlingen: www.haagsetijden.nl, www.haagseschoolplaten.nl en www.destadgeschonden.nl, over Den Haag tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In 2017 is verder gewerkt aan de ontwikkeling van een doorgaande leerlijn cultureel erfgoed voor het Primair Onderwijs in het kader van het nieuwe gemeentelijke beleid *Cultuuronderwijs op zijn Haags*. Het Haags Historisch Museum/Museum de Gevangenpoort heeft een actieve rol vervuld in de ontwikkeling van dit nieuwe, op de vraag van scholen gerichte aanbod en leverde tot begin mei 2017 de voorzitter van de werkgroep die, in opdracht van Cultuurschakel, de leerlijn erfgoed heeft ontwikkeld.

Educatie voor kinderen en jongeren buiten school
Tijdens de meivakantie, de Kindermuseumnacht, Open Monumentendag Prinsjesfestival en Festival de Betovering werden creatieve en kunstzinnige workshops voor kinderen georganiseerd.

Net als in voorgaande jaren organiseerde het museum in samenwerking met Museum de Gevangenpoort in 2017 colleges voor kinderen van 8 tot 12 jaar. De colleges sluiten aan bij het landelijke programma MuseumJeugd Universiteit. Dit jaar is een aantal colleges op film vastgelegd en op de website geplaatst. Het aantal deelnemers aan activiteiten voor kinderen en jongeren in de vrije tijd was 1.218.

Volwasseneneducatie

In 2017 steeg het aantal volwassen deelnemers aan cultuureducatie en -participatie van 1.715 naar 2.249. Het Haags Historisch Museum sluit hiermee aan bij de landelijke trend dat steeds meer museumbezoekers vooral voor extra verdiepende activiteiten komen.

Het aanbod voor volwassenen bestond uit:

- Rondleidingen, lezingen en andere educatieactiviteiten bij tijdelijke tentoonstellingen.
- Zwaan-kleef-aan-rondleidingen op zondagmiddag.
- Blik op Den Haag (i.h.k.v alfabetiseringsonderwijs) uitgebreid met o.a. een stadswandeling door de binnenstad en een verdiepingsles om herhaalbezoek te stimuleren.
- ‘Zomerstek’: zomeractiviteiten voor ouderen in samenwerking met Stad en Kerk.

Activiteiten in Historisch Informatie Punten (HIP)

Voor kinderen organiseerde het museum workshops in de Historische InformatiePunten die onderdeel uitmaken van een aantal bibliotheekvestigingen in de stad. Voor volwassenen waren er een aantal rondleidingen inclusief koffieontvangst in het museum. De deelnemers werden met de bus opgehaald en teruggebracht bij de HIP’s.

Participatieprojecten

Het museum organiseerde de volgende participatie-activiteiten:

- MijnDenHaag*: Zeven groepen namen in 2017 deel aan dit participatieproject. Naast deze deelname in groepen was er de mogelijkheid om -individueel- tijdens twee Topstukkendagen een verhaal aan te dragen. Nieuw in 2017 was dat hiervoor ook twee speciale bijeenkomsten werden georganiseerd op het Scheveningse strand.
- Café MijnDenHaag*, speciaal georganiseerd voor MijnDenHaag*-deelnemers. Het museum stelde met Riboet Verhalenkunst een bijzondere avond samen vol theater en muziek, met de MijnDenHaag*-verhalen in de hoofdrol.
- Verhalentafel/Haagse Herinneringen in samenwerking met Bibliotheek Den Haag en het Haags Gemeentearchief.

Dit project werd in 2017 twee keer georganiseerd met als onderwerpen: *Grote gezinnen* en *Werken in de zorg*. De resultaten zijn te zien op de website www.haagseherinneringen.nl.

◎ Jaarlijkse Dag van de Haagse Herinneringen in de Centrale Bibliotheek, georganiseerd vanuit de projectgroep Verhalentafel/Haagse Herinneringen. Dit jaar gingen de lezingen en workshops over het thema '*Van hofje tot diaconie - zorg voor ouderen in Den Haag*'.

Evenementen

Naast tentoonstellingen en presentaties in het museum en op locatie in de stad, organiseert het museum ook een grote variatie aan evenementen en publieksactiviteiten. Zo kunnen er op aanvraag stadswandelingen worden geboekt onder leiding van een gids. Het museum organiseert maandelijks wandelingen met een bezoek aan Paleis Kneuterdijk, die voor heel 2017 uitverkocht waren. Het museum biedt bovendien een groot aantal wandel- en fietsroutes die het publiek zonder gids kan volgen, zowel op papier als digitaal.

Ook bij de drie tentoonstellingen in 2017 is een gevarieerde randprogrammering ontwikkeld. Zo waren er bij de tentoonstelling *Gezichten van de Gouden Eeuw* volwassenenworkshops portretshilderken en een uitverkochte lezing over 17de-eeuwse mode. Bij de expositie *Arm en Rijk/Rijk en Arm* werden onder meer stadswandelingen over armenzorg georganiseerd met bezoek aan het Oude Mannenhuis, evenals een lezing over Haagse buitenplaatsen en een combinatiebezoek met de Gevangenpoort omtrent klassenjustitie. Bij de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* werd vanuit cocreatie met diverse partners een speciale publieksdag georganiseerd met muziek, spoken word en dans. Ook organiseerden we talks met sprekers als Gloria Wekker, Antoin Deul en Tirzo Martha.

Ook haakt het museum jaarlijks aan bij een aantal bijzondere evenementen. In 2017 waren dat bijvoorbeeld:

- Dag van de Haagse Geschiedenis en tegelijkertijd de Museumweek
- Museumnacht Den Haag
- Museumnacht Kids
- Haags Uitfestival
- Open Monumentendag
- Haags Historisch Festijn

Nieuw in 2017 was de Museumnacht Kids en de afterparty in ons museum, die met 890 bezoekers boven verwachting succesvol was.

2. Organisatie, bestuur, toezicht en governance

Het Haags Historisch Museum vormt samen met Museum de Gevangenpoort de Stichting Haags Historisch Museum. Het Haags Historisch Museum wordt gesubsidieerd door de Gemeente Den Haag en Museum de Gevangenpoort door het Rijk. De gescheiden financiering vereist voor elk van beide locaties een aparte begroting en een aparte inhoudelijke en financiële verantwoording. Deze gegevens zijn in de jaarrekening opgenomen en worden door de accountant en Gemeente en Rijk goedgekeurd. Deze bijlage bij het jaarverslag heeft betrekking op het Haags Historisch Museum.

Organisatie

Op 31 december 2017 waren bij de Stichting Haags Historisch Museum (= Haags Historisch Museum + Museum de Gevangenpoort) 25 medewerkers in dienst. Van deze medewerkers werkten er 9 fulltime. Op 31 december 2017 waren 40 vrijwilligers verbonden aan de stichting. De vrijwilligers doen werk op allerlei gebied en zijn onmisbaar in de dagelijkse bedrijfsvoering van de beide musea. Zij verzorgen rondleidingen, zijn gastheer/gastvrouw, werken aan de collecties en de tentoonstellingen en ondersteunen het secretariaat en het archief.

Over geheel 2017 was het aantal personeelsleden van de Stichting Haags Historisch Museum 26, waarvan 6 alleen werkzaam voor het Haags Historisch Museum, 4 alleen werkzaam voor Museum de Gevangenpoort en 16 werkzaam voor beide musea. Het aantal formatie-eenheden over geheel 2017 was 19,8 fte, waarvan 13,8 voor het Haags Historisch Museum en 6,0 voor Museum de Gevangenpoort.

Naast de medewerkers die in dienst zijn bij de stichting werden over geheel 2017 18 medewerkers extern

ingehuurd voor diverse werkzaamheden. Dit betreft externen die over een periode langer dan drie maanden werden ingehuurd.

De gemiddelde leeftijd van de vaste medewerkers is 51 jaar. Het ziekteverzuim bedroeg tijdens het verslagjaar 5,8 %.

Interne communicatie komt onder andere tot stand door personeels- en vrijwilligersvergaderingen.

In verband met de wet DBA hanteert het museum standaardovereenkomsten voor in te huren zzp-ers.

Hiervoor is gebruik gemaakt van voorbeeldovereenkomsten die zijn goedgekeurd door de Belastingdienst.

Stages

In 2017 zijn de volgende stagiaires werkzaam geweest bij het Haags Historisch Museum:

- Gedurende 2017 liepen de volgende beveiligers in opleiding stage: Leon de Haas, Anton Meijer, Franky Muller, Peter Pijnenburg, Rulando Rafaela, Ayman Abdelaziz, Ugur Akkaya, Johannes Bosch, Roy Dijkstra, Lars Pakvis, Dante Wagemakers en Rita Benson.
- Bij de afdeling Publiekszaken liep Vera Pupping van februari t/m juni stage in het kader van Culturele Maatschappelijke Vorming (HHS). Zij was vooral betrokken bij participatieprojecten.

Antoinette Visser Fonds

Bij het afscheid van Antoinette Visser is als cadeau, door diverse organisaties en personen die het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort steunen, geld geschenkt om een Antoinette Visser Fonds te creëren. Dit fonds zal de komende jaren worden ingezet om aan talentvolle (her-)starters de mogelijkheid te bieden werkervaring op te doen.

**Team van medewerkers en
vrijwilligers Haags Historisch Museum:**

Directie

Marco van Baalen

Secretariaat

Hettie Slot

Hannie Lingsma* (t/m 3/4)

Harry Schroot* (t/m 31/12)

P&O

Tanja de Vries**

Beleid en Projecten

Aart de Groot

Financiën

Margriet Tacoma

Wim Hartman

Ad Aarnoutse**

Gillienne Albertsz** (vanaf 21/9)

Collecties

Robert van Lit

Patricia Deiser

Lex van Tilborg

Frank de Hoog**

Elien Voerman-Bruins**

Publiekszaken

Diana Timmer

Rosa Bilkes

Hans Gramberg

Gerda Kosters

Marieke van Os

Iris Raasveldt

Els Wegerif*

Lex van Zwieten*

Imke Hegge** (t/m 1/5)

Jet de Knegt** (vanaf 15/2)

Ilse Linn**

Romy Meijer**

Anoesjka Minnaard** (vanaf 1/6)

Lotte de Voogd van der Straaten**

Lisa van Wanrooij** (vanaf 1/4)

Laura Wielders**

Esther de Wijn**

Project Erfgoed Haagse Migranten

Kiran Sukul**

Locatie HHM

Michel van de Koppel

Abdou Alloucha

John van Dijk

Pui Li

Floris Meijer

Anneke Mulder

Ineke van Wanrooy

Robert Ziaja

Frédéric Coté*

Carolien Heinhuis* (t/m 16/6)

Paul Bisram**

Rondleiders HHM

Martin Driessen*

Hester van der Jagt*

Jan-Willem Meijer*

Klas Visser*

Coos Wentholt*

Bob Zwaal*

* vrijwilliger

** ingehuurd (nb alleen personen die een werkplek hadden in het museum en voor een periode langer dan 3 maanden werden ingezet)

Bestuur

De heer M.J.J.L.H. (Marco) van Baalen heeft gedurende het hele jaar 2017 de functie directeur-bestuurder vervuld.

De Raad van Toezicht stelt de rechtspositie en de bezoldiging van de directeur-bestuurder vast.

De duur van de arbeidsovereenkomst met de huidige directeur-bestuurder is onbepaald. Jaarlijks wordt het functioneren van de directeur-bestuurder beoordeeld door de Raad van Toezicht.

Marco van Baalen vervult de volgende relevante nevenfuncties:

- Voorzitter van de Stichting Europees Erfgoed Atlantikwal,
- Bestuurslid Stichting Binnenstad Den Haag (programmahoeder Museumkwartier)
- Bestuurslid Stichting Haagse Historie en Erfgoed
- Secretaris van het Sebastiaan Genootschap
- Secretaris van de Stichting Steunfonds SHHM
- Adviseur van het bestuur van het Oranjehotel

Al deze nevenfuncties worden onbezoldigd en voor onbepaalde tijd vervuld

Toezicht en governance

Op 31 december bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden: mevr. drs. S.S.N. Alibux, mevr. drs. S.M. Bak, prof.mr. Y. Buruma, mevr. dr. E.M. Jacobs (voorzitter), mevr. drs. J.I.G.J. Jeurissen, drs. J.C. Schenderling en dr. M.J.S. Spierts. De Raad van Toezicht kwam bijeen op 23 maart, 13 juni, 29 augustus en 12 december. Onderwerpen die geregeld aan de orde kwamen, zijn de financiën, samenwerking met andere partijen, het functioneren van de organisatie, de programmering van activiteiten en de code cultural governance. Dr. W.M. Witteveen trad op 1 september af nadat zijn derde bestuurstermijn was verstreken. De vergaderingen werden bijgewoond door directeur Marco van Baalen en, op afroep, door andere medewerkers van het museum.

Rooster van Aftreden:

Drs. J.C. Schenderling	eerste termijn	15-1-2018
Mevr. drs. S.S.N. Alibux	tweede termijn	25-9-2019
Prof. mr. Y. Buruma	tweede termijn	25-9-2019
Mevr. drs. S.M. Bak	tweede termijn	20-3-2020
Mevr. dr. E.M. Jacobs (voorzitter)	eerste termijn	23-3-2020
Mevr. drs. J.I.G.J. Jeurissen	eerste termijn	23-3-2020
Dr. M.J.S. Spierts	eerste termijn	23-3-2020

De leden van de Raad van Toezicht vervullen de volgende functies en relevante nevenfuncties:

Mevr. drs. S.S.N. Alibux is zelfstandig ondernemer op het gebied van sales, communicatie en business-development. Zij vervult geen relevante nevenfuncties.

Mevr. drs. S.M. Bak is directeur van Museum Arnhem. Zij vervult de volgende relevante nevenfuncties:
voorzitter Stichting Fashion Design Festival Arnhem,

voorzitter Stichting Farm of the World (project binnen Culturele Hoofdstad 2018), lid adviesraad CASA te Arnhem, voorzitter sectoradvies Beeldende Kunst Raad voor Cultuur, redacteur Stichting Ons Erfdeel en bestuurslid Museumvereniging (sinds 20 november 2017).

Prof. mr. Y. Buruma is raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden. Hij vervult de volgende relevante nevenfuncties: voorzitter bestuur Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (tot 1 december 2017), redacteur Nederlands Juristenblad, lid bestuur Stichting Maatschappij en Veiligheid, CPO-hoogleraar Rechtsstaat aan de Radboud Universiteit, lid bestuur Rechters voor Rechters en lid-jurist Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg

Mevr. dr. E.M. Jacobs is zelfstandig ondernemer, actief als consultant, bestuurder en onderzoeker in de cultureel erfgoed sector. Zij vervult de volgende relevante nevenfuncties: commissaris Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's-Lands Zeedienst, voorzitter Vrienden Universiteitsbibliotheek Leiden, bestuurslid Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum Amsterdam, bestuurslid Stichting Fellowships Scheepvaartmuseum Amsterdam, bestuurslid Stichting Leerstoel Zeegeschiedenis Universiteit Leiden en lid Registratiecommissie Museumregister Nederland

Mevr. drs. J.I.G.J. Jeurissen is directeur van het Huis voor Klokkengeluiden. Zij vervulde in 2017 geen relevante nevenfuncties.

Drs. J.C. Schenderling is gepensioneerd algemeen directeur van de Dienst OCW, gemeente Den Haag.

Hij vervult de volgende relevante nevenfuncties: directeur van Han Schenderling Management en Advies (tot 1-7-2017), lid Raad van Toezicht Museon en ambassadeur van Stichting Taal aan Zee.

Dr. M.J.S. Spierts is zelfstandig onderzoeker en publicist op het gebied van sociaal werk, educatie en cultuur. Hij vervulde in 2017 geen relevante nevenfuncties.

Governance

Het Haags Historisch Museum vormt samen met Museum de Gevangenpoort de Stichting Haags Historisch Museum. De stichting volgt de Code Cultural Governance.

De Stichting Haags Historisch Museum wordt bestuurd volgens het Raad van Toezichtmodel met een directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken in de stichting. De Raad bestaat uit maximaal 7 en minimaal 5 personen. De leden worden benoemd voor een zittingsduur van maximaal 3 jaar. Het maximaal aantal zittingstermijnen is 3. Werving voor vacatures in de Raad geschieht openbaar. Er is een eenkoppige directie. Er is een door de Raad van Toezicht vastgesteld directiereglement.

De directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht dragen er zorg voor dat recht wordt gedaan aan de afzonderlijke positie van beide musea. Meerjarenbegrotingen, jaargedrotingen en financiële voortgangsrapportages van beide musea worden afzonderlijk van elkaar besproken. In de jaarrekening van de stichting is voor elk van beide musea een aparte financiële verantwoording opgenomen. Beide musea hebben een eigen jaarverslag en een eigen marketingplan en collectieplan.

Missie, organogram, beloningsbeleid en samenstelling van het bestuur van het Haags Historisch Museum worden

openbaar gemaakt via de website www.haagshistorischmuseum.nl. Ook de profielbeschrijving en het rooster van aftreden van de Raad van Toezicht staan op de website vermeld alsmede gegevens over de inschrijving bij de Kamer van Koophandel, het beleidsplan 2017-2020 van het museum en de jaarverslagen en financiële jaarstukken van de afgelopen jaren.

Onderwerpen die in het kader van goed bestuur en toezicht in 2017 zijn geagendeerd en besproken door Raad van Toezicht en directie betreffen:

- ◎ vaststelling van de jaarstukken voor 2016
- ◎ jaarverslag van het Haags Historisch Museum voor 2016
- ◎ evaluatie accountant
- ◎ tussentijdse financiële rapportages en prognoses voor 2017
- ◎ activiteitenplan en begroting van het Haags Historisch Museum voor 2018
- ◎ uitvoering van het museale beleid en van de diverse activiteiten en de eventuele risico's die zich daarbij voordoen
- ◎ strategische samenwerking met derden, zoals het Oranjehotel, en strategische ontwikkelingen zoals de totstandkoming van het Haagse Museumkwartier
- ◎ evaluatie van het functioneren van de directeur-bestuurder
- ◎ zelfevaluatie functioneren Raad van Toezicht.

Op 12 december heeft de Raad van Toezicht een jaarplanner voor zijn vergaderingen vastgesteld, overeenkomstig het model dat daarvoor in de Code Cultural Governance is opgenomen.

In 2017 is gestart met voorbereidingen om de naam van de stichting te veranderen in Stichting Haags Historisch Museum-Museum de Gevangenpoort. Naar verwachting zal deze naamswijziging in het voorjaar van 2018 worden vastgesteld indien de Gemeente Den Haag en het Ministerie van OCW hiermee instemmen.

Ethische Code

Als onderdeel van het personeelsbeleid heeft de Ethische Code voor Musea een vaste plaats in de manier van werken. Bij de arbeidsovereenkomst wordt standaard getekend voor het werken volgens de ethische code. Ook vrijwilligers, uitzendkrachten, stagiaires en overige contractanten leggen deze belofte af.

Bezoldigingsbeleid

De Stichting Haags Historisch Museum volgt de cao-gemeenten. Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. De verantwoording in verband met de WNT is onderdeel van de jaarrekening.

De stichting keert geen bezoldigingen uit die hoger zijn dan de geldende WNT-norm. Toezichthoudende topfunctionarissen (de leden van de Raad van Toezicht) ontvangen geen bezoldiging. Als topfunctionaris in de organisatie kan binnen de Stichting worden aangemerkt de bestuurder. De directeur is de bestuurder van de Stichting. De functieomvang is gesteld op 1 fte.

3. Diversiteit en Netwerk Erfgoed Haagse migranten

Het Haags Historisch Museum is er voor alle inwoners van Den Haag. Sinds 2011 zet het stadsmuseum actief in op urbane diversiteit en migratie. Het museum was een van de eerste Haagse traditionele erfgoedinstellingen die naar buiten trad met een visie op culturele diversiteit. Het museum is om deze reden vanaf 2011 voorzitter van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten. In het Netwerk participeert een dertigtal migrantenorganisaties uit Den Haag en omstreken, dat zich bezig houdt met het erfgoed van de eigen achterban. Gezamenlijk zetten deelnemers zich in om het erfgoed in Den Haag dat gerelateerd is aan migratie te verzamelen, behouden en te ontsluiten. Het museum ontwikkelde in de jaren dat het Netwerk bestaat met netwerkpartners reeds vele projecten.

De gemeente Den Haag heeft besloten om vanaf 2017 het project Erfgoed Migranten meerjarig te ondersteunen. Daardoor heeft het museum in 2017 stappen kunnen zetten om museumbreed een lange termijn visie te ontwikkelen op culturele diversiteit, inclusiviteit, erfgoed, migratie en de veranderde stad. Concreet betekende dit dat het museum zowel reflecteerde als vooruit blikte. Het collectieplan werd onder de loep genomen en het museum liet een strategisch marketingplan ontwikkelen door TransCity Diversity & Community Marketing, om multiculturele doelgroepen te betrekken, bereiken en te behouden. Wat betreft presentatie was 2017 het jaar van *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*. Sinds 2014 onderhielden de directeur en de projectleider nauwe contacten met de gastconservator die het onderzoek deed naar de Afrikaanse jongens Cupido en Sideron. Een vijftal partners uit het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten was zeer actief betrokken bij zowel voorbereiding als uitvoering van dit project.

Netwerk

In wisselende samenstellingen komen netwerkpartners jaarlijks vier keer per jaar plenair bijeen. De groep is niet exact dezelfde als bij aanvang in 2011, doch grote veranderingen hebben zich niet voorgedaan in de samenstelling van het Netwerk. Ontmoeting, kennisdeling en verbinding tussen deelnemers van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten bleef ook in 2017 van cruciaal belang. Via het netwerk blijven de verschillende Haagse migrantenorganisaties en gevestigde erfgoedinstellingen elkaar ontmoeten en elkaar achterban en publiek beter kennen en vertrouwen om eventuele samenwerkingen aan te gaan.

Er vonden vier netwerkbijeenkomsten plaats. Om de netwerkbijeenkomsten van inhoud te voorzien werden dit jaar verschillende sprekers uitgenodigd: de gemeentearchivaris, een conservator, netwerkpartner Stichting RBU en netwerkpartner Stichting Splika namen het woord tijdens de netwerkbijeenkomsten. Op deze manier draagt het netwerk bij aan het professionaliseren van migrantenorganisaties, die veelal bestaan uit gepassioneererde vrijwilligers werkzaam in andere sectoren dan kunst en cultuur. Zo'n 30 Haagse migrantenorganisaties zijn bij het netwerk betrokken. De projectleider onderhoudt contact met de verschillende netwerkpartners.

Resultaten van samenwerking

Ontmoetingen in het netwerk leidden tot de volgende resultaten in 2017:

Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof.

Tentoonstellingsproject Samenwerking tussen netwerkpartners Stichting SPLIKA, Stichting Sankofa, The Hague African Festival, Dutch Caribbean Book Club, Pasado Presente en het Haags Historisch Museum.
Locatie: Haags Historisch Museum. Vanaf 20

september open voor publiek. Het hele jaar kwamen genoemde netwerkpartners bijna maandelijks bijeen om de voortgang, moeilijkheden, gevoeligheden en uitwerking te bespreken van de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*. Bij het ontwikkelen van dit project is het van groot belang geweest dat er samen onderzocht is, hoe met dergelijke materie om te gaan bij het ontwikkelen van een tentoonstelling voor een breed publiek.

Netwerkpartners hadden allen een onmisbare rol in het stevig neergezette publieksprogramma bij de tentoonstelling, bestaande uit onder andere een spetterende publieksdag, lezingen, talks en wandelingen. Pasado Presente voorzag het museum bovendien van advies met betrekking tot gevoeligheden in tentoonstellingsteksten. Deze intensieve samenwerking tussen netwerkpartners is duidelijk zichtbaar geweest voor het publiek.

De Museumraad

Een cultureel diverse groep bij het museum betrokken jongeren, kwam tot en met september 3 keer bij elkaar. Ze werkten mee aan de totstandkoming van de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*, onder andere door het opnemen van vlogs en het bespreken van in de tentoonstelling getoonde objecten.

Cultuurankers samenwerking

Met netwerkpartners Laaktheater, Theater Dakota, Theater De Nieuwe Regentes en Theater de Vaillant onderzocht het Haags Historisch Museum in 2017 hoe de samenwerking verdiept kon worden. Dit onderzoeksjaar richtte de pijlen op 2018, en resulteert in een breed gedragen project in het kader van *Feest aan Zee* (2018).

De Sari in Den Haag

Presentatie van sari-verhalen op locatie ter gelegenheid van het Milan Summer Festival. In samenwerking met

**Milan Summer Festival. Locatie: Zuiderpark, Den Haag.
Data: 4 t/m 6 augustus.**

JAJI Lotgenoten

Stichting RBU maakte een indrukwekkende documentaire, ‘JAJI Lotgenoten’ in het kader van 125 jaar Javaanse Migratie. In samenwerking met het Haags Historisch Museum werd de film op 11 juni 2017 voor het eerst drie keer op groot scherm vertoond voor een algemeen publiek. Locatie: Filmhuis Dakota. Aantal bezoekers 40.

Riboet Verhalenkunst

Riboet Verhalenkunst verzamelde op 11 juni en op 1 september in opdracht van het Haags Historisch Museum verhalen van cultureel diverse stadsgenoten in Escamp. Locatie: Theater Dakota. Aantal bezoekers: 100.

Fotoserie Piet Gispen

Stadsfotograaf Piet Gispen maakte op 1 september in opdracht van het museum een fotoserie van Riboet Verhalenkunst, onze vaste partner bij het verzamelen van oral history. De serie zal gebruikt worden voor presentatie doeleinden in de toekomst.

De Sari in Den Haag

Presentatie op locatie ter gelegenheid van het symposium ‘*Challenging Perspectives on the Indian Diaspora*’. In samenwerking met Stichting Lalla Rookh. Locatie: International Institute for Social Studies, Den Haag. Data: 5 t/m 7 oktober. Aantal bezoekers: 400

4. Collectiebeheer, veiligheidszorg, museumgebouw en depot

Collectiebeheer

Het Haags Historisch Museum beheert de historische collectie van de Gemeente Den Haag. Dit gebeurt volgens het Collectieplan dat in 2015 is herzien.

Conservering

In 2017 werd de restauratie van het vroeg zeventiende-eeuwse familieportret *Guillaume Sweerts en familie*, geschilderd door Salomon Mesdach, voltooid. Deze restauratie werd verricht door Marjan de Visser te Den Haag. Het schilderij, dat een Zeeuws gezin verbeeldt, is in langdurig bruikleen gegeven aan het Zeeuws Museum in Middelburg, waar het een belangrijke plaats in de vaste opstelling inneemt.

Naar het *Portret van Spinoza* werd technisch onderzoek gedaan door Caroline van der Elst. Zij vervangte tevens de vergeelde vernis. Uit het onderzoek bleek dat het portret niet uit de 17de eeuw stamt, maar waarschijnlijk uit de 19de eeuw.

Enkele schilderijen werden door het restauratieatelier Redivivus gerestaureerd om ze in optimale staat te kunnen tonen op tijdelijke tentoonstellingen in eigen huis. Het belangrijkste was het recentelijk aangekochte *Portret van de familie Quarles* door Gerard Hoet uit circa 1727 dat eerst grondig werd schoongemaakt en geretoucheerd alvorens het getoond kon worden op de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. Verder werden *De buitenplaats Rustenburg* door Joseph Bles uit ca. 1850, *Voor de poort van het Burgerweeshuis en de Fundatie van Renswoude* van J.A.B. Stroebel en Adriaan van de Venne's *Trekkende muzikanten* uit ca. 1635 behandeld ten behoeve van de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. Het door Hendrik Pothoven in 1781 geschilderde doek *Het Buitenhof tijdens de Haagse kermis, gezien naar de*

Gevangenpoort werd gerestaureerd om het te kunnen tonen op de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof. Het Portret van graaf Floris V van Holland*, dat normaliter als langdurig bruikleen in een zaal van de Eerste Kamer op het Binnenhof hangt, werd door restauratieatelier Marjan de Visser gerestaureerd alvorens het in bruikleen werd gegeven aan het Openluchtmuseum in Arnhem.

Onderzoek en ontsluiting collecties

Conservator Lex van Tilborg deed onderzoek naar de geportretteerden op een nieuw verworven schilderij van Floris Arntzenius: *Kunstenaars in Pulchri Studio*.

Projectmedewerker Frank de Hoog deed archiefonderzoek naar schilderijen in de collectie ten behoeve van de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm*. Het ging om de levensloop van de geportretteerde A.J.B. Wattendorf, de levensloop van Johannes Bongaardt, de maker van de tekening *Bewoners van het Oude mannenhuis in hun dagverblijf*, en de betekenis van het schilderij *Trekkende muzikanten* door Adriaen Pietersz van de Venne. Ten behoeve van de website deed Frank de Hoog onderzoek naar de herkomstgeschiedenis van het *Portret van Prins Willem V* door Benjamin Samuel Bolomey en de door koning Willem III aan de Haagse schutterij geschenken prijsbeker. Verder documenteerde hij drie nieuwe aanwinsten: de tijdscapsule uit Vroom & Dreesman, de gietijzeren kapstok van de firma Enthoven en een zilveren tabaksdoos van de Haagse schutterij. Het laatste onderzoek leverde veel informatie op over de traditie van het meiboomplanten in Den Haag en de plaats van dergelijke tabaksdozen hierin. Deze gegevens zullen worden verwerkt in een artikel voor het *Jaarboek Die Haghe*.

**Van museummedewerkers
verschenen de volgende publicaties:**

- Patricia Deiser, Robert van Lit en Lex van Tilborg, ‘Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort in 2016’. In: *Jaarboek Die Haghe 2017*
- Frank de Hoog, ‘Blauw tegen rood’. In: *Haagse Historie Magazine 4 (2017)* pag.12-17
- Rosa Bilkes, ‘Ouderenzorg in Den Haag van 1355 tot 1967’. In: *Den Haag seniorvriendelijke stad toen en nu* (Den Haag, 2017)
- Lex van Tilborg, ‘Bijna van de kaart geveegd’ (over Den Haag tijdens de Tachtigjarige Oorlog). In: *Haagse Historie magazine 3 (2017)*

Het in 2016 opgerichte tijdschrift *Haagse Historie* besteedt geregeld aandacht aan collectieonderdelen van het Haags Historisch Museum. Het museum participeert in het bestuur en in de redactie van dit tijdschrift en levert artikelen.

Medewerkers van de afdeling collecties verzorgden in 2017 verschillende lezingen en rondleidingen, zoals:

- een lezing over buitenplaatsen in Kasteel De Wittenburg te Wassenaar,
- een lezing over de archiefvondsten van het onderzoek naar het leven van de schilder Jan van Ravesteyn,
- een lezing over Alexine Tinne in de Openbare Bibliotheek.

Digitalisering

In het kader van de digitale ontsluiting van de collectie voor een breed publiek wordt op de website van het museum een aantal topstukken uit de collectie in woord en beeld uitgelicht. Het betreft onder andere stadsgesichten, portretten en poppenhuizen.

In 2017 werden bestaande beschrijvingen van de categorieën ‘portretten’, ‘stadsgezichten’ en ‘oranje in de stad’ verder aangevuld en voorzien van een betere afbeelding. Daarnaast is de categorie ‘nieuwe aanwinsten’ volledig vernieuwd met aankopen en schenkingen van het afgelopen jaar, zoals het miniatuurportret van een jong meisje door Maria Margaretha la Fargue, de AIDS Memorial quiltblokken en de installatie *Tronie van Sideron* van kunstenaar Tirzo Martha. Via sociale media worden bezoekers op de hoogte gehouden van de nieuwste aanvullingen door hen geregeld ‘een kijkje in de collectie’ te bieden. Ook zijn deelcollecties en geselecteerde objecten via andere websites zichtbaar, zoals Odilia’s wereld en Haagsekaart.nl.

De digitalisering van de deelcollectie van Alexandrine Tinne is in 2017 gevorderd. Alle objecten -waaronder schilderijen, tekeningen, zwart wit foto's en kledingstukken- zijn met ondersteuning van een externe projectmedewerker een voor een gefotografeerd. Schetsboeken werden zelfs pagina voor pagina vastgelegd. In totaal leverde dit bijna 300 afbeeldingen op hoge resolutie op. In een eerste fase zal een kleine selectie daarvan via de website van het Haags Historisch Museum gepresenteerd worden. In de toekomst is het plan om experts bij verder onderzoek te betrekken en de gehele deelcollectie online toegankelijk te maken.

Op het gebied van digitalisering werden verder talrijke afbeeldingen van hoge beeldkwaliteit aan particulieren, uitgeverijen en andere erfgoedinstellingen verstrekt ten behoeve van onder meer tentoonstellingen, publicaties en presentaties.

Registratie

In 2017 is projectmatig aandacht besteed aan de registratie van de deelcollectie Alexine Tinne (1835 – 1869). Van

deze Haagse ontdekkingstreiziger bezit het museum een heel gevarieerde collectie bestaande uit schilderijen, tekeningen, foto's, kleding en andere gebruiksvoorwerpen. De objecten werden allemaal in ADLIB geregistreerd en vervolgens professioneel gefotografeerd. Verder werden alle nieuw verworven objecten geregistreerd en gegevens van reeds geregistreerde objecten aangevuld.

Aankopen

Tegeltableau van de firma Rozenburg met een voorstelling van de werkzaamheden in de fabriek, oorspronkelijk afkomstig uit de toonzaal van Rozenburg aan de Parkstraat, gesigneerd D. Harkink, ca. 1895

David en Bob Aardewerk, Den Haag

‘Tronie van Sideron’ kunstinstallatie vervaardigd door Tirzo Martha, 2017

Tirzo Martha, Willemstad, Curaçao

Tinnen kan van de Haagse firma Meeuws, ca. 1950
Leo den Heijer, Woensdrecht

Groene parelmoer beker met afbeelding van de boulevard in Scheveningen, ca. 1900
Klinkhamer Antiek en Curiosa, Groningen

Glas met een gezicht op de badplaats Scheveningen, ca. 1900
Klinkhamer Antiek en Curiosa, Groningen

Gietijzeren kapstok met paraplustandaard, vervaardigd door de firma Enthoven, ca. 1870
Fa. Bogart, Groningen

Emaillen kattenbak van de firma Felix Kattenbrood, ca. 1930
H.L. Koerts, Vijfhuizen

Glas-in-loodraam van de firma Rademaker fabriek, ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum, 1924
Sander Bruinen, Honselersdijk

Schilderij ‘Paleis aan de Kneuterdijk’ door Augustus Wijnantz (1795–1848), jaar onbekend
René W. Chr. Dassing / Willem H. Dröge, Doesburg

Schilderij ‘Logement van Amsterdam op het Plein’ door Augustus Wijnantz (1795-1848), 1847
René W. Chr. Dassing / Willem H. Dröge, Doesburg

Houten eierkist van de firma Gebr. Wubben, Den Haag, midden 20ste eeuw
Banquetbakkerij G.C.J.F. Gordijn, Den Haag

Portret van een jong meisje, vervaardigd door Maria Margaretha la Fargue (1743-1813)
Ruben Aardewerk, Leidschendam

Zilveren tabaksdoos, vermoedelijk vervaardigd door Jacob Bouwmeester (1751-1814), ter gelegenheid van het planten van een meiboom, 1788
Notarishuis Arnhem. Taxaties en veilingen BV, Arnhem (Veiling ‘Kunst en Antiek november 2017’, cat. nr. 2347)

Zilveren insigne van de burgerwacht tijdens de Bataafse Republiek (1795-1801)
Beaussant Lefèvre, Parijs (Veiling ‘Collections du professeur Démogé de décosations et ordres de chevalerie’, 5 december 2017, cat. nr. 261)

Schilderij ‘Grote Markt’ door Mia Westerhof, 1997
Mia Westerhof, Den Haag
Zilveren armband met zwemmedailles, 1876-1877
Mevrouw E.E.Spreksel-van Fulpen, Leidschendam

Schenkingen

Hutkoffer, verschillende kledingstukken en
enkele gebruiksvoorwerpen afkomstig van
George Maduro (1916-1945)

*George Alvarez-Correa,
McLean, Verenigde Staten van Amerika*

Drie ‘Haagse’ Aids Memorial Quiltblokken
Stichting NAMENproject Nederland

Bordje met inscriptie ‘J.L.J. v.d. Hoek architect’ en
enkele andere objecten afkomstig van het in 2006
gesloopte filmtheater ‘Metropole Tuschinski’

Eddy L. Engelsman, Den Haag

Twee ‘geboortelepeljes’ van het voormalige modehuis
Gerzon, vermoedelijk vervaardigd in de jaren ‘50 of ‘60
Gilbert Evers, Maliskamp

Fridor naaimachine, ca. 1957

Mevrouw V.W. van Deelen, Leidschendam

Legpuzzel met afbeelding Voedseldroppings 1945 naar een
tekening van Pol Dom, jaar onbekend

Nic. van Leeuwen, Woerden

Reclamebord, 6 etiketten/sluitzegels, 3 bonnetjes met
prijsstabellen van de levensmiddelenzaak Mouwes,
tweede helft 20ste eeuw

Benjamin Mouwes, Amsterdam

Rekening van Maison Krul, 1934

Mevrouw A.C.M. de Koster

Schilderij ‘Daklozenkrantverkopers’

door Peter Blokhuis, 1998

Peter Blokhuis, Den Haag

Map met Academietekeningen gemaakt door
Tiny Büller, ca. 1931-1932

V&D ‘tijdscapsule’: verschillende gebruiksvoorwerpen die in 1964 in een metalen kist in het gebouw van V&D aan de Grote Marktstraat/Spuistraat zijn ingemetseld
Van Wijnen Stolwijk B.V., Stolwijk

Presse-papier van malachiet met zilveren reliëf van het kantoor van de firma Nationaal Grondbezit aan de Laan van Meerdervoort, 1922

Stichting Universitair Historisch Kabinet der Erasmus Universiteit Rotterdam

Herdenkingstegel gemeentelijk gasbedrijf, 1950
SHIE (Stichting Haags Industrieel Erfgoed), Den Haag

Tafelkleed van damast, vervaardigd uit aaneengenaadde servetten, met voorstellingen van de jacht en een buitenhuis, vermoedelijk 18de eeuw

Pieter van der Zwan, Den Haag

Theelepel met daarin verwerkt twee munten met het portret van koningin Wilhelmina en een zilveren armbandje met drie munten met het portret van koningin Wilhelmina, vervaardigd tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Theelepel met het portret van koning Willem-Alexander, ontwerp Studio Job in opdracht van PostNL, 2013

Mevrouw M. Bierman-Jekel, Voorschoten

Voedsel- en wasserijbonnen uit de Tweede Wereldoorlog, kindervergunning Scheveningen voor Elizabeth van Heck en het boekje ‘Gek en Wijs tijdens Seyss’ met spotprenten op de bezetting (1945)

Mevrouw Elizabeth van Heck, Leidschendam

Inwonervergunning voor gebiedsdeel Scheveningen en
Clingendaal van Cornelia M.H. Pronk, 1945
C.M. Coenraads, Meppel

ALRO rekenschijf, vervaardigd door de ALRO Mij.
tot expl. van octrooien N.V. Den Haag, ca. jaren '50 of '60
Aart de Groot, Den Haag

Kartonnen doos 'Maison de Bonneterie' met daarin een
paar gehaakte handschoenen, jaren '50
F.F. van Swieten, Voorburg

Bruiklenen aan derden
Allegorie op de zegeningen van de vrede, schilderij door
Gerard de Lairesse, 1667
Stedelijk Museum Breda

Hollands Spoor met paardentram, schilderij door
Willem de Zwart, ca. 1890
Gemeentemuseum Den Haag

Gemummificeerde tong en vinger gebroeders De Witt,
houten kistje met glazen deksel, 1672
Museum Het Prinsenhof, Delft

Portret van Mr. J. Hudde Dedel, schilderij door Aert
Schouman, 1775
Dordrechts Museum

Strand te Scheveningen, schilderij door Frederik Hendrik
Kaemmerer, ca. 1870
Stedelijk Museum Zutphen

Willem van Oranje, standbeeld door Louis Royer, 1891
Openluchtmuseum, Arnhem

Graaf Floris V van Holland, schilderij door Hollandse school, ca. 1600
Openluchtmuseum, Arnhem

Langlopende bruiklenen aan derden
Guillaume Sweerts en familie, schilderij door Salomon Mesdach, ca. 1614
Zeeuws Museum, Middelburg

Portret van B. Spinoza, schilderij door Hollandse school, ver. 19e eeuw
Joods Historisch Museum

Langlopende bruiklenen opgeheven
Er zijn in 2017 geen langlopende bruiklenen aan derden opgeheven.

Bruiklenen van derden

Ooit was Jan van Ravesteyn de meest gewilde portretschilder van Den Haag, maar tegenwoordig is deze zeventiende-eeuwse schilder bij het grote publiek onbekend. Het Haags Historisch Museum bracht hierin verandering en zette van 26 november 2016 t/m 9 april 2017 de eens zo beroemde schilder in de schijnwerpers. Voor de tentoonstelling *Gezichten van de Gouden Eeuw. Portretten van Jan van Ravesteyn* werd samengewerkt met: Rijksdienst Cultureel Erfgoed - Amersfoort, Rijksmuseum - Amsterdam, Museum het Prinsenhof - Delft, Koninklijk Huisarchief - Den Haag, Mauritshuis - Den Haag, Gemeentearchief - Den Haag, Gorcums Museum - Gorinchem, Slot Vosbergen - Heerde, Museum de Lakenhal - Leiden, Kasteel-Museum Sypesteyn - Nieuw Loosdrecht, College van B&W Vianen, Brantsen van de Zijp Stichting/Huis Zypendaal - Vaassen, Hoogsteder & Hoogsteder - Den Haag (bemiddeling), The Weiss Gallery – London.

In de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm* liet het museum van 29 april t/m 3 september 2017 zien hoe en waar de rijke én arme Hagenaars woonden en leefden. Van stadspaleis en buitenplaats tot krotwoning. En van sociëteit tot buurtkroeg. De bruiklenen kwamen daarbij van een reeks instellingen, waaronder het Van Gogh Museum/Collectie Mesdag, Gemeentemuseum Den Haag, Nationaal Archief, Haags Gemeentearchief, Reclamearsenaal, Stichting Boschuyzen, Het Heilige Geesthofje en de Afdeling Archeologie van de Gemeente Den Haag.

Met de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* vertelde het Haags Historisch Museum vanaf 21 september 2017 het levensverhaal van Willem Frederik Cupido, Guan Anthony Sideron en andere van oorsprong Afrikaanse bedienden, die in de achttiende eeuw in slavernij aan Europese hoven werden geschenken. De volgende nationale en internationale instellingen en particulieren stelden objecten ter beschikking: Stiftung Preussische Gaerten und Schloesser Potsdam, Daniel-Pöppelmann-Haus & Städtisches Museum Herford, Royal Collections London, Universiteitsbibliotheek Leiden, Ministerie van Algemene Zaken/RCE, Mauritshuis, Koninklijke Verzamelingen Den Haag, Kasteel Amerongen, museum Boijmans van Beuningen, Atlas van Stolk, Rijksmuseum, Stichting Edwina van Heek Enschede, Museum Weesp, Haags Gemeentearchief, Gemeentemuseum Den Haag, Carl Haarnack, Marleen van Oosterzee en de heer Bolomey.

Langlopende bruiklenen van derden

In 2017 kreeg het museum vier schilderijen uit de Gouden Eeuw in langdurig bruikleen. Reinier van Persijn en Emerentia van Banchem zijn allebei in 1623 geschilderd door de Haagse kunstenaar Jan van Ravesteyn. De portretten van Nicolaas van Persijn en Johanna van Cuyl

uit het jaar 1686 zijn gemaakt door schilder J. van den Brande. Verder mocht het museum twee andere portretten in langdurig bruikleen ontvangen, namelijk van Hendrik Mollerus en Maurina Cornelia Noeij. Deze pendanten zijn aan het einde van de 18de eeuw vervaardigd door de in Den Haag werkende schilder Guillaume de Spinny.

Veiligheidszorg

Het Haags Historisch Museum heeft, in samenwerking met Museum de Gevangenpoort, zijn beleid gericht op veiligheidszorg voortgezet. Er zijn stagiairs beveiliging aan het werk geweest die door het eigen team van praktijkbegeleiders worden ondersteund. Het wordt als plezierig en leerzaam ervaren dat de Stichting Haags Historisch Museum twee onderling zeer verschillende locaties in beheer heeft. Hierdoor kunnen de stagiaires met de diverse aspecten van beveiligen ervaring opdoen. Het museum streeft ernaar de solide basis van het eigen beveiligingsteam verder te versterken door oud stagiairs die nog verder studeren op oproepbasis in te zetten. In navolging van 2016 is het museum ook in 2017 gestart met een groep die via een social-return project van de gemeente Den Haag en het Werkgevers Service Punt de opleiding beveiliger volgt. Het museum werkt hiervoor samen met het beveiligingsbedrijf Hofstad Security in Den Haag dat de theorielessen verzorgt. Deze groep heeft met succes de opleiding gevolgd en allen zijn inmiddels doorgestroomd naar een betaalde baan.

Alle BHV ers hebben met succes het benodigde certificaat behaald en met goed gevolg deelgenomen aan de herhalingslessen.

Er is in 2017 geen grote ontruimingsoefening geweest omdat er meerdere kleine oefeningen hebben plaatsgevonden, verspreid over het jaar.

Dit zijn BHV oefeningen geweest maar ook Collectie Hulp Verlening (CHV) oefeningen. De insteek voor de BHV oefeningen is het herschreven ontruimingsplan geweest. Het museum heeft een externe adviseur het ontruimingsplan laten schrijven en er zijn in juni nieuwe ontruimingsplattegronden in de gebouwen geplaatst. Op 3 augustus is een van de oefeningen gehouden met een gedeelte van de BHV ploeg. Hiervoor was de beneden verdieping van het kantoorgebouw onder rook gezet. Het volledige kantoorgebouw moest worden ontruimd en dit is zonder problemen en snel gelukt.

Omdat het Haags Historisch Museum en het Mauritshuis in 2016 samen een intentieverklaring hebben ondertekend om elkaars kunst op te vangen bij een calamiteit, is dit op 7 augustus gezamenlijk geoefend. Als eerste heeft het Mauritshuis fictieve kunst ontruimd naar de opvang locatie in het Haags Historisch Museum. Toen dit was afgerond heeft het CHV team van het Haags Historisch Museum, ondersteund door beveiligers en BHV'ers, fictieve kunst ontruimd naar de opvanglocatie in het Mauritshuis. Uit deze oefening zijn aandachtspunten naar voren gekomen om nog aan te werken; de oefening was succesvol te noemen.

Eveneens in samenwerking met het Mauritshuis én met de Brandweer heeft het Haags Historisch Museum een BHV/ CHV oefening gedaan op 25 september. Dit was op een externe oefenlocatie in het Forepark te Den Haag. Medewerkers waren daar te gast bij de firma Fire Control, op de Tiber, waar een gezamenlijk pop-up museum was ingericht. Hier werden fictieve kunstobjecten aan de muren gehangen. Doordat het een oefenlocatie betrof kon de gehele verdieping onder rook worden gezet en de brandweer met beademing naar binnen gaan. Het doel van deze oefening was te controleren of de brandweerlieden goed om konden gaan

met de prioriteitenkaarten en of zij hun weg konden vinden in het museum, om de aangewezen collectie te kunnen vinden en deze mee te nemen. Deze oefening was zeer leerzaam voor alle partijen en met de aanbevelingen van de brandweer is het museum weer een heel eind op de goede weg.

Het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort bevinden zich aan de Hofvijver.

De Hofvijver en omgeving worden in toenemende mate ingezet voor evenementen, hetgeen de nodige aandacht vraagt ten aanzien van risico-inventarisatie en controle van de juiste uitvoering van vereiste maatregelen.

De musea hebben hierover regelmatig contact met de gemeente, buurmusea en de beheerder van het Binnenhof. Een van die risicovolle evenementen was het vuurwerkspetstakel op de Hofvijver met oud en nieuw.

Het Haags Historisch Museum/Museum de Gevangenpoort was ook in 2017 voorzitter van het Haags Preventie Netwerk. Dit jaar zijn de banden met het netwerk in Amsterdam geïntensiveerd door elkaar uit te nodigen op bijeenkomsten en de gespreksonderwerpen te delen.

Gezamenlijk met 7 andere musea is een onderzoeksproject gestart naar wateroverlast door hevige regenval, de gevolgen daarvan en de mogelijkheden erop te anticiperen. Het Mondriaan Fonds ondersteunde dit project met een subsidie. De uitkomsten van het project zijn op 21 september 2017, tijdens een landelijk symposium in Museum Meermanno, gepresenteerd.

Het volledig verslag van het project is terug te lezen op de ook op deze dag gelanceerde website van het Haags Preventie Netwerk: www.haagspreventienetwerk.nl. Ook nemen Haags Historisch Museum /Museum de Gevangenpoort deel aan de duurzaamheidskring Den Haag voor culturele instellingen, het Overkoepelend

Overleg Pleinkwartier en is een medewerker bestuurslid van de Ondernemersvereniging Pleinkwartier.

Museumgebouw

In 2017 zijn er geen grote onderhoudswerkzaamheden geweest aan de gebouwen. Wel is het Haags Historisch Museum met de Gemeente Den Haag in gesprek over de restauratie van het bordes en het tegengaan van wateroverlast bij extreme regenval in het kantoorgebouw. Dit wordt in de loop van 2018 verder opgepakt. Verder heeft het museumgebouw mogen faciliteren voor een aantal evenementen, verspreid over het jaar.

Pestmanagement

De firma Helicon Conservation Support houdt de collectie in het museumgebouw schoon en controleert doorlopend op plaagdieren. De firma adviseert tevens over maatregelen die de aanwezigheid van plaagdieren voorkomen. Indien er problemen worden geconstateerd, worden deze door het museum alert opgepakt en opgelost. In dit kader werden opslagruimtes in het museumgebouw regelmatig ontdaan van overbodige zaken, en werd in 2017 het klimaat in transitodepot verbeterd.

Depot

Na de verhuizing van het museumdepot in 2015/2016 naar de nieuwe vestiging van de firma Hizkia van Kralingen in het Forepark kon de inrichting in 2017 worden afgerond. Daarbij werd aandacht besteed aan het inrichten van de schilderijenrekken en de meubelstellingen.

Verder werden objecten uit de quarantaine-ruimte overgeplaatst naar een Veloxy tent; zij ondergaan daar een behandeling ter bestrijding van eventueel aanwezige plaagdieren. De behandelmethode is specifiek voor cultureel erfgoed ontwikkeld, en wordt in verschillende musea, bibliotheken en archieven wereldwijd toegepast.

5.

Maatschappelijk
draagvlak:
publieksbeleid,
samenwerking,
vrienden en
Sebastiaan
Genootschap

Publieksbeleid

Om het beoogde publiek te bereiken werden zowel de vaste collectie als de tijdelijke tentoonstellingen, projecten en evenementen in 2017 voor het voetlicht gebracht.

De samenwerking met mediabureau Auke Smits werd geïntensieveerd waarmee reclame voordeliger en efficiënter kan worden ingekocht. Corporate middelen als de seizoensfolder en algemene folder werden voortgezet, maar ook werd een aantal nieuwe corporate media ingezet: advertenties in verschillende media -zoals de cultuurladder in de Volkskrant en Trouw-, digitale frames in culturele instellingen en zelfs een tramlijn. Deze laatste werd voorzien van de corporate identiteit en rijdt gedurende een half jaar door Den Haag. Om het vernieuwde museumcafé Sebas bij het publiek bekend te maken, werd een extra campagne ingezet.

Per tentoonstelling werd een apart mediatraject ontwikkeld, bestaande uit een mix van online, print, radio-en tv- spotjes en advertenties.

Uit onderzoek blijkt dat outdoormedia effect heeft, vandaar dat regionale affichecampagnes standaard deel uitmaken van de tentoonstellingscommunicatie. Op NS stations en in het Haagse straatbeeld waren de affiches van de verschillende tentoonstellingen te zien. Free publicity blijft verreweg het meest effectieve middel. Een actief persbeleid is dan ook het zwaartepunt in de communicatiemix. Dat leverde vooral voor de tentoonstelling *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof* veel persaandacht op in verschillende dag- en maandbladen, zoals Parool, Trouw, NRC, Telegraaf, Royalty en Tableau. Ook online kon de tentoonstelling op veel aandacht rekenen, onder meer op Nu.nl, AD.nl, TheDailyHerald.sx, Trouw.nl en FD.nl.

Publieksonderzoek

Om ook in de toekomst beter in te kunnen spelen op de behoeftes van het publiek, wordt continu publieksonderzoek gehouden. Bij alle tentoonstellingen worden geprinte enquêtes uitgedeeld. Bezoekers stellen het op prijs dat ze kunnen reageren. De respons was daarom hoog. In 2017 zijn 323 enquêtes ingevuld bij de tentoonstellingen *Gezichten van de Gouden Eeuw, Arm en Rijk /Rijk en Arm en Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*. Omdat de laatste tentoonstelling nog steeds loopt in 2018, kunnen voor 2017 alleen conclusies worden getrokken op basis van de eerste twee enquêteondes.

Uit de enquêtes blijkt onder meer dat:

- ◎ de aanleiding om een tentoonstelling te bezoeken per expositie verschilt. Zo kwamen de meeste bezoekers van *Arm en Rijk/Rijk en Arm* op het idee doordat zij een artikel of advertentie in printmedia hadden gezien en door outdoor reclame, terwijl veel bezoekers van *Gezichten van de Gouden Eeuw* spontaan een bezoek brachten terwijl ze voorbij liepen of erachter kwamen via de Museumkaart en/of Rotterdampas;
- ◎ de tentoonstelling *Arm en Rijk/Rijk en Arm* gemiddeld met een 7,7 werd beoordeeld en de expositie *Gezichten van de Gouden Eeuw* gemiddeld met een 7,6;
- ◎ het overgrote deel van de respondenten uit Zuid-Holland komt en zich in de leeftijdsgroep 56-75 jaar bevindt.

De enquêtes leveren, samen met de marketinggegevens uit de kassa, interessante informatie op waarmee het museum zijn bezoekers en doelgroepen nog beter leert kennen. Ook worden er verbeterpunten aangegeven waarmee op korte termijn iets is gedaan, zoals het printen

van de zaalteksten (in een groter lettertype) ter inzage en het plaatsen van extra zitgelegenheid.

Online media

De website van het Haags Historisch Museum is gedurende 2017 up-to-date gehouden met tentoonstellingen, activiteiten en het laatste nieuws. Om meer bezoekers naar de website te trekken is gewerkt aan de online vindbaarheid door middel van SEO (zoekmachine-optimalisatie) en SEA (Google AdWords). En met veel succes: in 2017 heeft de website van het museum 124.647 sessies geregistreerd (stijging van 28,4%), waarvan 105.580 unieke bezoekers (stijging van bijna 39%) die goed waren voor 318.156 paginaweergaven (stijging van 13%). De inzet van de Google Grant op SEA heeft hier een aanzienlijke bijdrage aan geleverd: in 2017 realiseerde het museum met zijn campagnes 41.488 klikken en 876.610 vertoningen op Google en besteedde \$51.867,10 van de Grant.

In 2017 is de nieuwsbrief per e-mail elke maand éénmaal verzonden. Het museum heeft het jaar afgesloten met 1.426 inschrijvingen, een stijging van 13,6% ten opzichte van 2016. De kidsniewsbrief sloot het jaar af met 319 abonnees, een stijging van 16,8% ten opzichte van het jaar ervoor.

In het afgelopen jaar is het Haags Historisch Museum wederom actief aanwezig geweest op de sociale media, vooral op Facebook, Instagram en Twitter. Op Facebook is de hoogste absolute groei doorgemaakt met 837 nieuwe volgers (gevolgd door Instagram met 317 en Twitter met 266 volgers) ten opzichte van 2016. Dat houdt verband met de betaalde advertentiecampagnes: in de maanden dat het museum vaak adverteerde nam het volgersaantal sterker toe. Op Instagram is de hoogste relatieve groei doorgemaakt met 31,1% (gevolgd door Facebook met 24%

en Twitter met 6,48%) ten opzichte van 2016. Op Twitter sluit het museum het jaar af met het hoogste aantal totale volgers (4.366), gevolgd door Facebook (4.303) en Instagram (1.336). Gezamenlijk goed voor een bereik van 10.005 volgers.

Hofvijverpasse-partout

Het Hofvijverpasse-partout werd in 2017 opnieuw uitgebracht. Zowel het Haags Historisch Museum als Museum de Gevangenpoort participeren hierin, samen met Museum Bredius en Galerij Prins Willem V. In 2017 ontving elk deelnemend museum een uitkering volgens een bepaalde verdeelsleutel. In totaal werden 852 passepartenours verkocht bij de verschillende musea.

Samenwerking

Het Haags Historisch Museum werkt structureel samen met diverse museale en niet-museale partners:

- Het Haags Historisch Museum is lid van de Stichting Directieoverleg Haagse Musea en de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en doet mee aan de gezamenlijke Museumnacht, Kindermuseumnacht en het Cultuurmenu.
- Het Haags Historisch Museum is voortrekker van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten.
- Met de erfgoedpartners Haags Gemeentearchief en de afdelingen Monumentenzorg en Welstand en Archeologie van de gemeente Den Haag werkt het Haags Historisch Museum al enkele jaren samen om de Collectie Den Haag te ontsluiten. Samen met deze erfgoedpartners en met de Dienst Openbare Bibliotheek wordt bovendien samengewerkt bij participatieprojecten zoals de Verhalentafel/Haagse Herinneringen en bij de ontwikkeling en programmering van Historische Informatie Punten in de stadsdelen.

- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort, Galerij Prins Willem V en Museum Bredius bieden het publiek een gezamenlijk Hofvijverpasse-partout aan.
- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort en ProDemos werken samen op diverse gebieden zoals het aanbod voor scholen en de permanente opstelling met Prinsjesdag-experience in de monumentale ruimte onder de Ridderzaal.
- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort, Museon en Stichting Oranjehotel hebben in 2015 afspraken gemaakt over samenwerking bij de toekomstige ontsluiting van het Oranjehotel. Nadat in 2016 en 2017 vooral de herinrichting van het Oranjehotel onderwerp van gesprek is geweest, is het Haags Historisch Museum in 2017 ook betrokken bij de ontwikkeling van het marketing- en communicatieplan van het Oranjehotel.
- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort, Museon, Stichting Oranjehotel, ProDemos, Vredespaleis, Humanity House, Just Peace Festival en de Leidse universiteit in Den Haag hebben afgesproken om in gezamenlijkheid een programma (educatie, tentoonstellingen, evenementen) te realiseren rond het thema Vrede, Recht en Internationale Samenwerking. De verdere uitwerking van de plannen is in 2017 gestart en zal in 2018 worden afgerond.
- het Haags Historisch Museum werkte ook in 2017 samen met de Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall voor de organisatie van de ‘bunkerdag’.
- het Haags Historisch Museum heeft in 2015 een overeenkomst afgesloten met de Fundatie van Beijeren van Schagen en de Stichting Noodopvang Haaglanden over de publieke ontsluiting van de

originele regentenkamer en van een chambrette in het oude mannenhuis aan de Oude Molstraat. In 2017 heeft het museum hier rondleidingen georganiseerd tijdens de tentoonstelling *Arm en Rijk / Rijk en Arm.*

- ◎ het Haags Historisch Museum is betrokken bij de ontwikkeling van het Haags Museumkwartier.
- ◎ het Haags Historisch Museum vervult een actieve rol in bestuur en redactie van het magazine *Haagse Historie.*
- ◎ het Haags Historisch Museum werkt samen met Cultuurschakel aan de ontwikkeling van de leerlijn Erfgoed in het kader van het nieuwe gemeentelijke beleid *Cultuuronderwijs op zijn Haags.*
- ◎ het Haags Historisch Museum werkt samen met andere musea in het kader van de MuseumJeugdUniversiteit.
- ◎ het Haags Historisch Museum is lid van het Haags Preventie Netwerk.

Vrienden

De Geschiedkundige Vereniging Die Haghe - Vrienden van het Haags Historisch Museum is sinds 1 januari 2016 de officiële vriendenvereniging van het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort. De vereniging organiseerde in 2017 verschillende lezingen en rondleidingen in het Haags Historisch Museum.

Een groot aantal leden bezocht het museum tijdens activiteiten naar aanleiding van de tentoonstellingen en voor de algemene ledenvergaderingen. Eén van de activiteiten van Die Haghe in 2017 was de twaalfde Johan de Wittlezing die plaatsvond op 20 augustus en werd gehouden door Maurice Wery, conservator Stads- en Oranjegeschiedenis in het Prinsenhof Delft. De titel luidde '*Het wonderlid van Jan de Witt. Over de tong en vinger van de gebroeders De Witt en andere vaderlandse relieken?*'

Die Haghe zegde het Haags Historisch Museum in 2017 een financiële bijdrage toe voor de heruitgave in 2018 van het boek over de collectie poppenhuizen van jonkvrouw Lita de Ranitz.

Verdere informatie over de vereniging en haar activiteiten is te vinden in het jaarverslag 2017, dat zal worden opgenomen in het Jaarboek 2018 en op de website www.haagsgeschiedenis.nl

Sebastiaan Genootschap

Het Sebastiaan Genootschap ondersteunt het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort door bij het publiek, in het bijzonder het beroeps- en bedrijfsleven, het bewustzijn voor en de betrokkenheid bij het Haagse erfgoed te versterken. Ter ondersteuning van het wervingsbeleid van het bestuur is met steun van ere-voorzitter burgemeester J.J. van Aartsen een Comité van Aanbeveling in het leven geroepen, bestaande uit Prof. mr. M.W.C. Feteris, president van de Hoge Raad der Nederlanden, generaal-majoor b.d. H. Morsink, Kanselier van de Nederlandse Orden, Mr. dr. A.M.M. Orie, rechter in het Joegoslavië Tribunaal, mevrouw S.C. Tóth, onderneemster, Drs. A.F. van der Touw, voorzitter Raad van Bestuur Siemens Nederland en Mr. Paul van Vliet, cabaretier. Burgemeester P.C. Krikke is in 2017 oud-burgemeester J.J. Van Aartsen opgevolgd als ere-voorzitter van het Sebastiaan Genootschap. Het jaarverslag 2017 van het Sebastiaan Genootschap is te vinden op de website van het Haags Historisch Museum.

6. Financiëن en cultureel ondernemerschap

Het Haags Historisch Museum streeft als cultureel ondernemer naar een gezonde financiële situatie waarin risico's worden gespreid, kostenefficiënt wordt gewerkt - onder andere door samenwerking met andere musea - en eigen inkomsten en bijdragen uit private middelen worden gestimuleerd. Het museum is behoedzaam met het nemen van risico i.v.m. een beperkt eigen vermogen.

Voor een gedetailleerd overzicht van de financiële situatie van het Haags Historisch Museum wordt verwezen naar de financiële jaarstukken 2017. Aan de jaarstukken van de Stichting zijn als bijlagen afzonderlijke verantwoordingen van de beide musea toegevoegd. De Raad van Toezicht heeft in haar vergadering van maart 2018 de jaarstukken 2017 vastgesteld na goedkeuring door Helder Controle B.V.

Eigen inkomsten

De toegangsprijs voor het Haags Historisch Museum bedroeg in 2017 € 10,00 voor volwassenen en voor kinderen (6 t/m 17 jaar) € 2,75. De toegangsprijs is per 1 januari 2017 verhoogd, nadat deze sinds 2012 jarenlang constant was gebleven op € 7,50 voor volwassenen. De gemiddelde opbrengst per bezoek bedroeg in 2017 € 4,56 excl. BTW, een stijging ten opzichte van 2016, toen dit gemiddeld nog € 3,71 excl. BTW bedroeg.

Het Haags Historisch Museum verhuurt incidenteel zalen voor vergaderingen, presentaties en evenementen. Het museum beschikt over een winkel waar (eigen) publicaties, souvenirs en ansichtkaarten die verband houden met de collectie en tentoonstelling worden verkocht.

Subsidies voor de exploitatie

Het Haags Historisch Museum ontving in 2017 een meerjarige exploitatiesubsidie van € 1,72 mln. van de Gemeente Den Haag. In 2016 bedroeg de exploitatiesubsidie € 1,61 mln. De gemeente heeft positief gereageerd op het verzoek van het museum om een structurele bijdrage voor de ondersteuning van het Netwerk Erfgoed Migranten te verlenen met ingang van 2017. In vorige jaren ontving het museum hiervoor incidentele ondersteuning van de gemeente.

Ondersteuning door private partijen

Het Haags Historisch Museum was ook in 2017 in belangrijke mate afhankelijk van financiële steun van fondsen en sponsors en steun van schenkers.

Het museum ontving voor tentoonstellingen en activiteiten bijdragen van:

- ◎ Fonds 1818 (voor *Arm en Rijk/Rijk en Arm*)
- ◎ Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland (voor *Arm en Rijk/Rijk en Arm*)
- ◎ MAOC Gravin van Bylandt Stichting (voor *Arm en Rijk/Rijk en Arm*)
- ◎ NN Group (voor *Arm en Rijk/Rijk en Arm*)
- ◎ Mondriaan Fonds (voor *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*)
- ◎ VSB fonds (voor *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*)
- ◎ Fonds 21 (voor *Afrikaanse bedienden aan het Haagse hof*)
- ◎ Stichting Doen (voor het project *Ons Den Haag*)
- ◎ De Gijsselaar Hintzenfonds (voor *Gezichten van de Gouden Eeuw*)
- ◎ J.E. Jurriaanse Stichting (voor *Gezichten van de Gouden Eeuw*)

- **Sebastiaan Genootschap**
*(voor *Gezichten van de Gouden Eeuw*)*

Overige bijdragen ontving het museum van:

- **Mondriaan Fonds**
*(voor het project *Aanpak Hemelwateroverlast*)*
- **Sebastiaan Genootschap**
(voor sponsoring HBS i.v.m. shirtreclame)
- **Geschiedkundige Vereniging Die Haghe**
(voor heruitgave poppenhuisboek)

Het museum wordt bovendien gesteund door een grote groep vrijwilligers.

Ten einde de financiële risico's van de projecten van het Haags Historisch Museum af te dekken gaf de Stichting Steunfonds SHHM in 2017 (evenals in voorgaande jaren) een garantstelling. Mede dankzij de positieve resultaten van fondswerving hoeft daarvan ook ditmaal geen gebruik te worden gemaakt.

Samenwerking met partners en kostenefficiëntie

Voor activiteiten en tentoonstellingen werkt het Haags Historisch Museum waar mogelijk samen met partners in Den Haag en ook daarbuiten.

7. Prestatiecijfers

Musea en erfgoed

3.5 Musea en erfgoedinstellingen

Instelling: Haags Historisch Museum

Telefoon: 070 312 30 66

Contact persoon: Hans Gramberg

Mail: gramberg@haagshistorischmuseum.nl

COLLECTIE EN TENTOONSTELLINGEN

	Eenheid	Raming 2017	Realisatie 2017
<i>Voorwerpen in beheer</i>	aantal	7.779	7.573
<i>Tentoonstellingen in Den Haag</i>	aantal	10 (6 vast, 4 tijd)	11(5 vast, 6 tijd)*
<i>waarvan in eigen huis</i>	aantal	7 (4 vast, 3 tijd)	8 (4 vast, 4 tijd)*
<i>Bezoekers totaal (in huis)</i>	aantal	50.000	47.307
<i>waarvan betalende bezoekers</i>	aantal	43.850	37.945
<i>waarvan niet-betalende bezoekers</i>	aantal	6.000	9.082**
<i>waarvan bezoekers met 'ooievaarspas'</i>	aantal	150	280
<i>Bezoekers totaal op locatie</i>	aantal	125.000	94.000

CULTUURPARTICIPATIE: ACTIVITEITEN / LEZINGEN / WORKSHOPS ENZ. VOOR VOLWASSENEN

	Eenheid	Raming 2017	Realisatie 2017
<i>Deelnemers</i>	aantal	1.900	2.249
<i>Aangeboden verschillende activiteiten</i>	aantal	50	56

**CULTUURPARTICIPATIE: ACTIVITEITEN VOOR
KINDEREN EN JONGEREN IN DE VAKANTIES**

	Eenheid	Raming 2017	Realisatie 2017
Deelnemers t/m 12 jaar	aantal	200	1.218***
Deelnemers 13 - 18 jaar	aantal	0	0
Aangeboden verschillende activiteiten	aantal	17	16

CULTUUREDUCATIE: AANBOD IN SCHOOLVERBAND

	Eenheid	Raming 2017	Realisatie 2017
Aanbod voor Haagse * scholen			
Lessen / activiteiten primair onderwijs	aantal	68	173
Deelnemende scholen primair onderwijs	aantal	32	80
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	aantal	1.500	3.806****
Lessen/activiteiten voortgezet onderwijs	aantal	17	26
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	aantal	9	7
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	aantal	500	662

Aanbod voor niet Haagse scholen	Eenheid	Raming 2017	Realisatie 2017
Lessen / activiteiten primair onderwijs	aantal	18	16
Deelnemende scholen primair onderwijs	aantal	14	10
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	aantal	400	354
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	aantal	51	84
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	aantal	14	20
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	aantal	1.500	1.461
<u>TOTAAL BEZOEKERS</u>		50.000	47.307

TOELICHTING:

* Tentoonstellingen in 2017: vast in eigen huis: Typisch Haags, Den Haag Vandaag, Poppenzolder, Salon/Ontdekzolder. Vast op locatie: Prinsjesdag Experience (Ridderzaal). Tijdelijk in eigen huis: Gezichten van de Gouden Eeuw (Jan van Ravesteyn), Arm en Rijk/Rijk en Arm, 500 jaar Diaconie, Afrikaanse bedienden aan het Haagse Hof. Tijdelijk op locatie: Haagse meubelmakers in perspectief (in HIP Bibliotheek Centrum) en De Sari in Den Haag (in Institute for Social Studies).

** Inclusief 4.000 gratis deelnemers aan de Urban Trail.

*** inclusief 826 deelnemers aan de Kindermuseumnacht.

**** Het aantal PO leerlingen Haags ligt aanzienlijk hoger dan de raming. Het in een vroeg stadium aanbieden van het lesprogramma via Cultuurschakel blijkt dus succesvol.